

”Mun mielestä hyvä ohjaaja tsemppaa”

**Hyvän kohtelun suunnitelman uudistaminen Vantaan kaupungin
nuorten vastaanottoyksikköön**

Helmi Rekonen

2021 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

”Mun mielestä hyvä ohjaaja tsemppaa”

**Hyvän kohtelun suunnitelman uudistaminen Vantaan kaupungin nuorten
vastaanottoyksikköön**

Helmi Rekonen
Sosionomi AMK
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2021

Helmi Rekonen

”Mun mielestä hyvä ohjaaja tsemppaa” Hyvän kohtelun suunnitelman uudistaminen Vantaan kaupungin nuorten vastaanottoyksikköön

Vuosi

2021

Sivumäärä

62

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena kehittämishankkeena yhteistyössä Vantaan kaupungin lasten ja nuorten vastaanotto toiminnan yksikön kanssa. Sen tarkoituksena oli uudistaa nuorten vastaanotto-osaston hyvän kohtelun suunnitelma vastaamaan paremmin lakisääteisiin velvoitteisiin sekä osastolle sijoitettujen nuorten tarpeisiin. Hyvän kohtelun suunnitelman pohjalta luotiin myös visuaalinen tuotos osaston yleisiin tiloihin. Toive työn toteuttamiseen tuli yhteistyökumppanilta.

Kehittämishankkeen viitekehyksenä toimi lastensuojelu, erityisesti keskittyen sijaishuoltoon, lastensuojelulakiin ja lapsen oikeuksiin. Tietoperustan kautta selvitettiin, mikä on hyvän kohtelun suunnitelma ja mikä sen tarkoitus on sijaishuollossa. Opinnäytetyö toteutettiin kehittämishankkeen prosessin mukaisesti, johon keskeisenä osana kuuluu aktiivinen työn arviointi.

Kehittämishankkeen tuotoksena uudistettiin hyvän kohtelun suunnitelma. Suunnitelma luotiin tietoperustan, henkilökunnan toiveiden, lakisääteisten velvoitteiden ja työn tavoitteiden mukaisesti. Valmistumisen jälkeen se esiteltiin osastokokouksessa, jonka jälkeen se tuli viralliseen käyttöön. Visuaalinen tuotos tehtiin lapsen oikeuksien viikolla yhteisessä työpajassa osaston nuorten kanssa. Valmis hyvän kohtelun suunnitelman huoneentaulu sijoitettiin osaston olohuoneeseen kaikkien nähtäville.

Hyvän kohtelun suunnitelmasta kerättiin palautetta henkilökunnalta ja nuorilta. Kehittämishanketta arvioitiin myös kokonaisuutena ja sen nähdään saavuttaneen keskeiset tavoitteet. Työn myötä päästiin kehittämään ja viemään eteenpäin osaston toimintamalleja luomalla uusi hyvän kohtelun suunnitelma. Kehittämishankkeena toteutettu opinnäytetyö oli onnistunut, sillä sen kautta työelämäkumppani sai arjessa toimivan työkalun, jolla pyritään edistämään sijoitettujen lasten oikeuksien toteutumista.

Asiasanat: lastensuojelu, sijaishuolto, lapsen oikeudet, hyvän kohtelun suunnitelma

Helmi Rekonen

”In my opinion a good counselor encourages” Renewing the Plan of Good Treatment for Vantaa City’s Youth Reception Ward”

Year	2021	Pages	62
------	------	-------	----

This Bachelor’s thesis is a practice-based development project and the work life partner was Vantaa city’s children and youth reception unit. The purpose of this thesis was to renew the youth reception ward’s plan of good treatment to respond better to the legal obligations and to the needs of the youth in the ward. Based on the plan of good treatment was also created a visual product that would be placed in the common room. The wish for this development project came from the workl life partner.

The frame of reference for this work includes the following themes: child welfare, foster care, child welfare law and rights of the child. Through this basis of information will be discovered what is the plan of good treatment and what is the purpose of it in foster care. This thesis was implemented according to the process of development project, in which the focus is on the active evaluation of the work.

The product of this development project was the renewed plan of good treatment. The plan was created based on the reference information, to the wishes of the personnel, the leagal obligations and to the main ambitions of this work. After completing the plan of good treatment it was presented to the personnel of the ward. Following this, the plan was accepted to the official use. The visual product was made in collaboration with the youth in a workshop together with the personnel. The finished visual product was placed to the livingroom wall for everyone to see.

Feedback was collected from the personnel and youth concerning the renewed plan of good treatment. The development project was also assessed as a whole product and it has achieved its main aims. Through this project it was possible to develop and to forward the ward’s operating model. This development project thesis was successful, for by the means of it, it was possible to create a tool for the work life partner to use daily. The renewed plan of good treatment supports the rights of the child to be fulfilled.

Keywords: child welfare, foster care, rights of the child, plan of good treatment

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Lastensuojelu lapsen kasvun ja oikeuksien turvaajana	7
2.1	Lastensuojelun kuvaus.....	8
2.2	Lapsen oikeudet	10
2.3	Sijaishuolto lastensuojelun tukimuotona	12
2.4	Lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet	16
2.5	Lastensuojelun tulevaisuus	18
3	Hyvän kohtelun suunnitelma lapsen oikeuksien turvaajana.....	20
3.1	Hyvän kohtelun suunnitelman määrittely.....	20
3.2	Hyvän kohtelun suunnitelman merkitys.....	22
3.3	Suosituksia hyvän kohtelun suunnitelman laatimiseen	24
4	Toteutus	26
4.1	Kehittämishankkeen tavoitteet	27
4.2	Kehittämistoiminnan organisointivaihe	29
4.3	Kehittämistoiminnan toteutus.....	31
4.4	Yhteinen työpaja nuorten kanssa lapsen oikeuksien viikolla.....	33
4.5	Perusteluja hyvän kohtelun suunnitelmassa tehtyihin ratkaisuihin	36
5	Arviointi	38
5.1	Kokonaisarviointi	38
5.2	Nuorten ja henkilökunnan palaute.....	40
5.3	Hyvän kohtelun suunnitelman kehittäminen jatkossa	43
6	Pohdinta	44
	Lähteet.....	48
	Kuviot	51
	Liitteet	52

1 Johdanto

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena kehittämishankkeena yhteistyössä Vantaan kaupungin lasten ja nuorten vastaanottotoiminnan yksikön kanssa. Kehittämistoiminnan yleisiin tavoitteisiin kuuluu se, että sillä pyritään kehittämään olemassa olevia toimintarakenteita tai toimintatapoja. Sillä tähdätään muutokseen, jonka kautta saavutetaan tehokkaampi ja parempi tapa toimia. Kehittämistoiminta on yksi keskeinen nykypäivän työelämän osaamisalue, joten se nähtiin sopivaksi tavaksi toteuttaa opinnäytetyö. (ks. Rantanen & Toikko 2009, 9, 14, 16.) Kehittämishankkeen tarkoituksena oli uudistaa nuorten vastaanotto-osaston hyvän kohtelun suunnitelma sekä luoda osastolle sijoitettava visuaalinen tuotos siitä. Tarve suunnitelman kehittämiseksi nousi työelämäkumppanin toiveista ja käytössä olleen suunnitelman puutteista. Kehittämishanke toteutettiin vastavuoroisessa ja tavoitteellisessa yhteistyössä työelämäkumppanin kanssa.

Vantaan kaupungin lasten ja nuorten vastaanottotoiminta jakautuu kahteen eri toimipisteeseen, joissa yhteensä on neljä ympärivuorokautisesti toimivaa vastaanotto-osastoa. Näistä toinen toimipiste on nuorten vastaanottoyksikkö, joka koostuu kahdesta osastosta, joista toinen on toiminut kehittämishankkeen yhteistyökumppanina. Molemmilla osastoilla on paikkoja seitsemälle nuorelle ja osastoilla työskentelee kahdeksan sosiaaliohjaajaa sekä yksi vastaava ohjaaja. Yksikössä on myös psykologi, toimintaterapeutti sekä sairaanhoitaja molempien osastojen käytössä. Nuorten vastaanotto-osastoille sijoitetaan vantaalaisia 12-17-vuotiaita nuoria erilaisista haastavista tilanteista. (Vantaan kaupunki 2021.)

Vastaanottoyksikön tehtävänä on selvittää nuoren sekä hänen perheensä kokonaistilanne ja arvioida mahdollista tuen ja huostaanoton tarvetta. Arviointityön jälkeen nuori voi joko kotiutua erilaisten tukitoimien avulla tai hän jatkaa pidempiaikaiseen sijaistukseen toiseen lastensuojelulaitokseen. (Vantaan kaupunki 2021.) Pääsääntöisesti nuoret tulevat osastolle kiireellisesti sijoitettuina, jolloin sijoituksen tarve on noussut nopeasti kriisiytyneestä tilanteesta. Tällöin kyse voi olla kodin olosuhteissa olevista ongelmista, vanhempien toimenpiteistä tai laiminlyönneistä tai lapsen omasta käyttäytymisestä (Araneva 2016a, 273).

Kehittämishankkeen tuotoksena uudistettiin nuorten vastaanotto-osaston hyvän kohtelun suunnitelma sekä järjestettiin yhteinen työpaja nuorten kanssa, jossa koottiin huoneentauluun nuorten kokemuksia ja hyvän kohtelun suunnitelman keskeisiä teemoja. Hyvän kohtelun suunnitelman laatiminen on lakisääteinen velvoite kaikille lastensuojelulaitoksille ja sen sisältöä on määritelty tarkemmin lastensuojelulain (417/2007) pykälässä 61b. Hyvän kohtelun suunnitelman tarkoituksena on vahvistaa sijaishuoltoon sijoitettujen lasten oikeuksien toteutumista ja itsemääräämisoikeutta. Samalla hyvän kohtelun suunnitelma myös ohjaa

laitoksessa työskenteleviä aikuisia suunnittelemaan, refleктоimaan ja kehittämään toimintaa sensitiivisemmäksi huomioiden lasten oikeuksia ja kokemuksia hyvästä kohtelusta. (Räty 2019, 585.)

Yhteinen työpaja nuorten kanssa järjestettiin lapsen oikeuksien viikolla, jonka teema tänä vuonna oli lapsen oikeus hyvään kohteluun (Lapsen oikeuksien viikko 2021). Opinnäytetyön otsikko nousi esille työpajassa erään nuoren puheessa, kun puhuttiin siitä, millainen hyvä ohjaaja on. Tämä kommentti tallentui post-it lapulle myös huoneentauluun. Hyvän kohtelun suunnitelma koottiin eri lähdeteoksista koostuvan tietoperustan sekä yhteistyökumppanin toiveiden ja palautteen pohjalta. Kehittämistoiminnan teoreettisena viitekehystenä on toiminut lastensuojelu, sijaishuolto ja lapsen oikeudet.

Opinnäytetyö alkaa tietoperustan esittelystä, jossa keskeisinä teemoina nousevat esille lastensuojelu, lapsen oikeudet, sijaishuolto sekä lastensuojelun tulevaisuus. Näiden teemojen kautta saadaan parempi ymmärrys siitä, missä toimintaympäristössä hyvän kohtelun suunnitelma vaikuttaa. Kolmannessa luvussa kerrotaan tarkemmin siitä, mikä hyvän kohtelun suunnitelma on ja mikä on sen keskeinen merkitys lastensuojelun sijaishuollossa. Neljännessä luvussa lähdetään kuvaamaan kehittämishankkeen toteutusta. Siinä esitellään työn tavoitteita sekä kehittämistoimintaan liittyviä työvaiheita. Viidennessä luvussa arvioidaan kehittämishankkeen onnistumista ja työlle asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Arviointiin on sisälletty henkilökunnan ja nuorten palautetta. Luvussa tuodaan esille myös huomioita jatkokehittämistä varten. Viimeisessä luvussa pohditaan kehittämishanketta kokonaisuutena ja nostetaan esille ajatuksia sen työstämisestä ja merkityksestä lastensuojelun sijaishuollossa.

2 Lastensuojelu lapsen kasvun ja oikeuksien turvaajana

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on vanhemmilla. Laissa määritellään, että lapsen hyvinvointiin sisältyy tasapainoisen kehityksen turvaaminen. Vanhemman roolissa voi olla myös muu laillinen huoltaja. Mikäli lapsen vanhemmat tai lailliset huoltajat eivät pysty turvaamaan lapsen hyvinvointia, viranomaisilla on velvollisuus tukea vanhempia kasvatustehtävässä (THL 2021a). Yhteiskunnalla on viimekätinen vastuu lapsen hyvinvoinnin ja muiden oikeuksien toteutumisesta (Hakalehto 2016, 37). Näin ollen lapsi ja hänen perheensä tulee tarvittaessa ohjata lastensuojelun avun piiriin (THL 2021a).

Tässä luvussa kuvataan lastensuojelua sen erilaisten näkökulmien ja palveluiden kautta. Ensiksi kuvaillaan lastensuojelua yleisesti ja tämän jälkeen kerrotaan lapsen oikeuksista. Kolmannessa alaluvussa esitellään sijaishuoltoa osana lastensuojelua ja sen jälkeen lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä. Viimeisessä alaluvussa suunnataan katse lastensuojelun

tulevaisuuteen ja pohditaan nykyisiä muutostuulia. Tässä luvussa esitellyt teemat auttavat hahmottamaan viitekehystä, jonka perusteella hyvän kohtelun suunnitelma tulisi luoda.

2.1 Lastensuojelun kuvaus

Lastensuojelu on nimensä mukaisesti lasten suojelua. Se on lastensuojeluviranomaisten toteuttamaa toimintaa, mutta se koskettaa myös muita viranomaisia sekä kansalaisia. Lastensuojelua toteutetaan lapsi- ja perhekohtaisesti silloin, kun lapsi on lastensuojelun asiakkaana. (THL 2021a.) Lastensuojelun keskeisimpänä tarkoituksena on turvata lapsen oikeuksia turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen (Hakalehto 2016, 23). Lastensuojelulaissa (417/2007) todetaan, että tätä ensisijaisesti vanhemmille kuuluvaa tehtävää pyritään tukemaan järjestämällä tarvittavia tukitoimia ja palveluja lastensuojelun toimesta.

Lastensuojelulaki (417/2007) säätää ja määrittelee tarkasti lastensuojelun sisältöä, keskeisiä periaatteita, tukitoimia, erilaisia päätöksiä ja yleisiä toimintatapoja. Lastensuojelun tulee siis kaikilta osin perustua lastensuojelulakiin, sillä sitä säätelevät keskeiset normit on koottu sinne (Hakalehto 2016, 33). Lastensuojelulain (417/2007) kolmannen luvun pykälässä 11 on myös asetettu laatusuositus, joka koskee lastensuojelun palveluita. Siinä todetaan, että lastensuojelun on oltava laadultaan sellaista, että se turvaa lastensuojelun tarpeessa oleville lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen heidän tarvitsemansa avun ja tuen. Tämän laatusuosituksen takaaminen on julkisen vallan tehtävä (Rousu 2018a, 59). Julkisen vallan roolia ja lastensuojeluun liittyvää sääntelyä on määritelty myös muissa laeissa, kuten sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) ja sosiaalihuollon asiakaslaissa (812/2000) (Hakalehto 2016, 33). Näiden lisäksi Suomi on myös sitoutunut Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen, joissa veloitetaan lapsen edun asettamiseen etusijalle kaikessa viranomaistoiminnassa (THL 2021a).

Lapsen edun on siis tarkoitus ohjata päätöksentekijän harkintavaltaa kaikessa päätöksenteossa ja hallintotoiminnassa (Hakalehto 2016, 42). Lastensuojelun kannalta onkin erityisen tärkeää, että kaikille tarkoitettut yleiset palvelut tukevat lapsen hyvinvointia. Näin lastensuojelullisten ongelmien syntymistä voidaan ennaltaehkäistä ja mahdollinen lastensuojelun tarve voidaan havaita mahdollisimman nopeasti. Uusia palveluja kehittäessä olisikin tärkeä huomioida lasten ja nuorten toivomukset ja tarpeet. (THL 2021a.)

Lastensuojelulaissa (417/2007) on yleisen lastensuojelun laatusuosituksen lisäksi määritelty ensimmäisen luvun 4§:ssä keskeisiä toimintaperiaatteita, joiden mukaan lastensuojelua tulisi toteuttaa. Eräänlaisina lähtökohtina voidaan pitää lapsen etua, lapsen oikeuksia ja lapsen mielipidettä. Näistä kumpuvia periaatteita lastensuojelussa on varhainen puuttuminen, avoimuuden tukitoimien ensisijaisuus ja lievin riittävä puuttuminen. Lastensuojelutoimenpiteiden tulisi edistää suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia, eikä toimenpiteillä saa aiheuttaa vahinkoa

lapsen kehitykselle. (Räty 2019, 10.) Tärkeimpänä lastensuojelun periaatteena voidaan pitää lapsen edun turvaamista (Hakalehto 2016, 42).

Lastensuojelutyötä tehdään lapsen ja perheen kanssa yhteistyössä, sillä lastensuojelu perustuu ensisijaisesti vapaaehtoisuuteen. On tärkeää ottaa riittävällä tavalla huomioon lapsen ja vanhempien toivomukset siitä, miten palvelut ja tukitoimet tulisi ensisijaisesti järjestää. (Räty 2019, 10.) Perheen tilanteen arvioinnin tulee olla ammattitaitoista, osallistavaa ja kohtaavaa, sillä vapaaehtoisuuden rinnalla lastensuojelussa on mahdollista käyttää myös suurta valtaa lasten ja perheiden elämään (Rousu 2018a, 58).

Lastensuojelun asiakkuus alkaa silloin, kun; ryhdytään kiireellisiin toimiin lapsen kehityksen turvaamiseksi, lapselle tai hänen perheelleen annetaan lastensuojelulaissa tarkoitettuja palveluja tai perheelle tehdyn palvelutarpeen arvioinnin perusteella sosiaalityöntekijä toteaa lapsen kasvuolosuhteissa tai käytöksessä kehitystä ja terveyttä vaarantavia tekijöitä. (THL 2017.) Ennen lastensuojelun asiakkuutta olisi tarkoituksenmukaista, että perhe on saanut tukea ehkäisevän lastensuojelun palveluista, joita kunta on velvollinen järjestämään. Ehkäisevän lastensuojelun ajatuksena on lapsen ja perheen tukeminen kunnan muiden palvelujen piirissä, jolloin ei edellytetä lastensuojelun asiakkuutta. (THL 2021a.) Sen tarkoituksena on edistää ja turvata lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta (Räty 2019,5).

Lastensuojelun asiakkuuden alkaessa perheelle voidaan järjestää lapsi- ja perhekohtaisia lastensuojelun tukitoimia, joita ovat avohuollon tukitoimet, kiireellinen sijoitus, huostaanotto ja siihen liittyvä sijaishuollon järjestäminen sekä jälkihuolto (Räty 2019, 4). Lastensuojelun tukitoimet voidaan jakaa avohuollon tukitoimiin ja kodin ulkopuoliseen huoltoon. Lastensuojelun tuki perheelle järjestetään ensisijaisesti avohuollon toimenpitein. Avohuollon tukitoimenpiteitä on lapsen toimeentulon, koulunkäynnin ja harrastustoiminnan turvaaminen sekä koko perhettä koskeva tuki ja kuntoutus. Avohuollon tukitoimet perustuvat lapsen ja vanhempien suostumukseen ja ne toteutetaan yhteistyössä heidän kanssaan. (Hakalehto 2016, 25.) Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä viipymättä, kun lastensuojelun tuen tarve on todettu. Avohuollon työskentelyn tavoitteena on poistaa lapsen käyttäytymisessä tai kasvuolosuhteissa havaitut lapsen kehitykselle vaaraa aiheuttavat ongelmat ja vakauttaa työskentelyn kautta saavutettu tilanne, jotta voidaan ennaltaehkäistä tuen tarpeen uudelleen syntyminen. (Araneva 2016a, 255-258.)

Jos avohuollon tukitoimet ovat riittämättömiä turvaamaan lapsen hyvinvointi, on julkisella vallalla velvollisuus ottaa lapsi huostaan ja järjestää hänelle sijaishuolto (Hakalehto 2016, 25). Sijaishuollon päättymisen jälkeen lapselle tai nuorelle tulee järjestää jälkihuolto. Jälkihuolto tulee järjestää myös silloin, jos lapsi on ollut avohuollon tukitoimena sijoituksessa ja sitä on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään kuusi kuukautta. Jälkihuollon tarkoituksena on

helpottaa lapsen tai nuoren kotiutumista tai nuoren itsenäistymistä sijaishuollon jälkeen. Jälkihuollon tukitoimena järjestetään taloudellista tukea tai avohuollon tukitoimia tarpeen mukaan. (Saastamoinen 2010, 62.)

Lastensuojelua on tarkoitus toteuttaa lapsilähtöisesti, lapsen oikeudet turvaten. Näin ollen lastensuojelun tukitoimet tulisi olla perheen tilanteeseen räätälöityjä ja riittävästi resursoituja. Lastensuojelun keskeisenä tavoitteena on suojella lapsen oikeutta elää mahdollisimman hyvää elämää, turvallisissa, hänen hyvinvointiaan ja kehitystään edistävässä olosuhteissa. Suvianna Hakalehto toteaa kiteytetysti artikkelissaan, että: ”Lastensuojelu on lapsen kaikkien oikeuksien suojelua”. (Hakalehto 2016, 57.)

2.2 Lapsen oikeudet

Lastensuojelussa toimitaan perus- ja ihmisoikeuksien ympärillä. Tämä näkyy niin, että lastensuojelussa työskentelevät viranomaiset pysähtyvät usein herkkien oikeuskysymysten äärelle. (Hakalehto 2017, 27.) Viranomaisten harkintaa ohjaa kuitenkin usea eri laki ja yleinen lasten oikeuksien sopimus (60/1991). Lapsen oikeuksien sopimusta voidaan pitää merkityksellisimpänä oikeuslähteenä tilanteissa, joissa on kyse lapsen oikeudellisesta asemasta. Sopimus on poikkeuksellisen laaja, yksityiskohtainen ja kattava. Siinä käsitellään myös useassa artiklassa viranomaisen velvollisuuksia suhteessa lapseen. Lapsella on näin ollen merkittäviä oikeuksia myös perheen ulkopuolella. Yleinen lasten oikeuksien sopimus sisältää monia samoja oikeuksia, kuin muut ihmisoikeussopimukset. Sen erityispiirteenä on kuitenkin se, että siinä on myös yksinomaan lapselle kuuluvia erityisiä oikeuksia. Yleisesti ajatellaan, että nämä lapselle suojatut oikeudet on kirjoitettu sisälle myös lastensuojelulakiin. (Araneva 2016a, 6-7.)

Lastensuojelulaissa korostetaan lapsen edun huomioon ottamista. Sen toteutumista turvataan painottamalla lapsen oikeutta erityiseen suojeluun ja osallistumiseen. (Räty 2019, 1.) Lastensuojelulaissa (417/2007) on muun muassa luku 4, joka on nimeltään lapsen osallisuus. Lapsen edun toteutumisesta lastensuojelussa on vastuussa hänelle nimetty vastaava sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on huolehtia siitä, että lapsi saa tarvitsemansa tuen ja palvelut sekä varmistaa se, että lapsen omat mielipiteet otetaan huomioon. (Oikeusturvakeinot lastensuojelussa 2017, 2.) Tämä näkyy lastensuojelussa käytännön tasolla niin, että sosiaalityöntekijän pohtiessa eri ratkaisuvaihtoehtojen välillä, hänen on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri ratkaisut parhaiten turvaavat lapsen oikeudet (Räty 2019, 1).

Lapselle on lastensuojelulaissa (417/2007) ja yleisessä lasten oikeuksien sopimuksessa (60/1991) turvattu keskeisiä lapsen kasvu- ja kehitystä turvaavia oikeuksia. Yksi lastensuojelulain peruspilareista on lapsen oikeus suojeluun (Hakalehto 2016, 40). Lapsen oikeuksien komitea on koonnut lapsen oikeuksien sopimuksesta neljä yleisperiaatetta, jotka tulee aina huomioida, kun sopimuskohtia tulkitaan. Nämä yleisperiaatteet ovat: lapsen oikeus elämään ja

kehitykseen, syrjinnän kielto, lapsen edun ensisijaisuus, sekä lapsen oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Araneva 2016a, 8.)

Ensimmäiseksi keskeiseksi lapsen oikeudeksi voidaan nostaa lapsen oikeus hyvään lapsuuteen ja turvallisiin elinolosuhteisiin (Saastamoinen 2016, 135). Lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen (Räty 2019, 1). Tähän liittyy keskeisesti myös lapsen oikeus hyvään huoltoon sekä huolenpitoon, josta lapsen vanhemmilla on ensisijainen vastuu (Saastamoinen 2010, 140). Lapsella on myös yhtäläinen oikeus aikuisten kanssa hyvään kohteluun ilman syrjintää (Oikeusturvakeinot lastensuojelussa 2017, 2).

Toisena merkittävänä lapselle kuuluvana oikeutena, joka on erittäin vahvasti suojattu lainsäädännöllä on lapsen oikeus osallisuuteen kaikissa häntä koskevissa asioissa (Saastamoinen 2010, 66). Lapsella on siis oikeus osallistua hänen omaa elämäänsä koskevaan päätöksentekoon ja näin hänen oman etunsa mukaiseen ratkaisuun (Hakalehto 2016, 45). Suomen perustuslaissa (731/1999) 6§:ssä on myös nostettu esille lapsen oikeus vaikuttaa hänen itseään koskeviin asioihin, lapsen kehitystä vastaavalla tavalla. Lapsi on asianosainen omassa lastensuojeluasiassaan ja tämän perusteella lapsen näkökulma on otettava aina huomioon. Lasta on myös informoitava häntä koskevista toimenpiteistä ja lapsen mielipide niistä on selvitettävä. Lapsen osallisuudessa keskeistä on se, miten lapsi voi olla mukana toteuttamassa, arvioimassa ja kehittämässä oman etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. On lapsen oikeus, että hänelle mahdollistetaan aktiivinen rooli hänen omassa asiassaan. (Saastamoinen 2010, 65-66, 122.)

Lapsen oikeuksien sopimuksessa (60/1991) artiklassa 7 on nostettu esille lapsen oikeus tuntee vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan. Lapsella on siis lähtökohtainen oikeus elää luonnollisessa kasvuympäristössään. Tämä osoittaa sen, että perhe-elämän suoja liittyy vahvasti myös lapsen oikeuksiin, vaikka se mielletäisiinkin usein vanhemmalle kuuluvana oikeutena. (Araneva 2016b, 168-169.) Toisaalta, kuten aiemmin todettiin, lapsella on erityinen oikeus suojeluun (Hakalehto 2016, 40). Lapsella on tähän liittyen oikeus tarpeidensa mukaiseen sijaishuoltoon. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee huomioida lapsen etu ja oikeus saada tarpeidensa mukaista hoitoa ja huolenpitoa. Sijaishuollossa olevalla lapsella on sijaishuollosta huolimatta yhä oikeus turvallisiin ja läheisiin ihmissuhteisiin. Lapselle tulee tällöinkin turvata tärkeät ja turvalliset ihmissuhteet. (Saastamoinen 2010, 102, 135.)

Lapsella on oikeus saada selvitys mahdollisten rajoitustoimenpiteiden käytöstä sijaishuollossa. Nämä tiedolliset oikeudet tulee toteuttaa lapselle ymmärrettävällä tavalla. Tiedon antaminen antaa mahdollisuuden selvittää yhdessä sääntöjä, kasvatuskeinoja ja rajoitustoimenpiteiden käyttöä ja näin tehdä ne ymmärrettäväksi lapselle. (Räty 2019, 587.) Lapsella on myös oikeus ilmoittaa kohtaamistaan epäkohdista. Lapselle tulisi tarjota hänen tarpeisiinsa sopivat keinot päästä oikeuksiinsa, jos hän kokisi oikeuksiensa toteutuvan puutteellisesti. (Hakalehto 2016, 49-50.)

Lapsen oikeus hyvään sijaishuoltoon on turvattu useilla lainsäädöksillä. Lapsen vastaavalla sosiaalityöntekijällä on velvollisuus huolehtia lapsen oikeuksien toteutumisesta sijaishuollossa, jossa on mahdollisuus puuttua lapselle turvattuihin perusoikeuksiin. (Saastamoinen 2016, 134, 139.) Lastensuojelun työntekijöillä on yleisesti velvollisuus huolehtia siitä, että kaikki lapsen oikeudet, jotka on mainittuna lapsen oikeuksien sopimuksessa ja lastensuojelulaissa, toteutuvat kaikessa lastensuojelutyössä. Oli lapsi sitten avohuollon tukitoimissa, sijaishuollossa tai lastensuojeluasian käsittelyssä. (Hakalehto 2016, 36.) Lapsen oikeuksien toteutuminen lastensuojelussa edellyttää lapsen mielipiteen laadukasta selvittämistä ja sen kuulemistä (Kurttila 2018, 102).

2.3 Sijaishuolto lastensuojelun tukimuotona

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai hallinto-oikeuden väliaikaisen määräyksen perusteella sijoitetun lapsen tai nuoren hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella (Saastamoinen 2010, 5; Saastamoinen 2016, 135). Sijaishuollossa toteutetaan julkista valtaa, jolla voimakkaasti puututaan perheen ja lapsen tilanteeseen (Vaski-vuo 2021). Lastensuojelun palveluna toteutettava sijaishuolto tulee perustua lapsen oikeuksien kunnioittamiseen. Sijaishuollossa on tärkeää pystyä luomaan lapsen ympärille turvallinen ja osallistava ilmapiiri. (Lastensuojelun keskusliitto 2019.) Lastensuojelun periaatteiden mukaisesti myös sijaishuollon palveluissa on voimassa tavoite perheen jälleenyhdistämisestä (Räty 2019, 10). Näin ollen sijaishuollon aikana on aktiivisesti tuettava ja edistettävä tämän tavoitteen toteutumisen mahdollisuutta (Araneva 2016, 281).

Lapsi tai nuori voidaan sijoittaa asumaan kodin ulkopuolelle erilaisilla päätöksillä (THL 2021b). Nämä päätökset eroavat toisistaan niiden perusteiden, tarkoituksen ja oikeudellisten vaikutusten osalta. Lapsi voi siirtyä sijaishuoltoon esimerkiksi avohuollon sijoituksen päätöksellä, kiireellisen sijoituksen päätöksellä tai huostaanoton myötä (Saastamoinen 2010, 5; Saastamoinen 2016, 135). Tässä on rajattu muut päätösmuodot pois, sillä nämä ovat yleisimpiä päätöksiä, joiden kautta lapsi tai nuori voidaan sijoittaa lastensuojelulaitokseen.

Päätös sijoituksesta avohuollon tukitoimena on vapaaehtoisuuteen perustuvaa sijaishuoltoa. Siihen tarvitaan aina lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Tällöin sijoituksen päämääränä on perheen kuntoutuminen, eikä pidempiaikainen sijoitus kodin ulkopuolella. Avohuollon sijoituksen soveltuvuutta lapsen tai perheen tilanteeseen tulee arvioida siitä näkökulmasta, olisiko tilanteessa tarkoituksenmukaista soveltaa lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä. Tämä johtuu siitä, että avohuollon tukitoimena sijoitettuun lapseen tai nuoreen ei voi soveltaa lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä. Sijoituksen aikana vastuu lapsen huollosta ja hänen asioistaan päättämistä säilyy huoltajalla. Avohuollon sijoitus on päätettävä heti, kun huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi sitä vaatii. (Saastamoinen 2010, 58-61.)

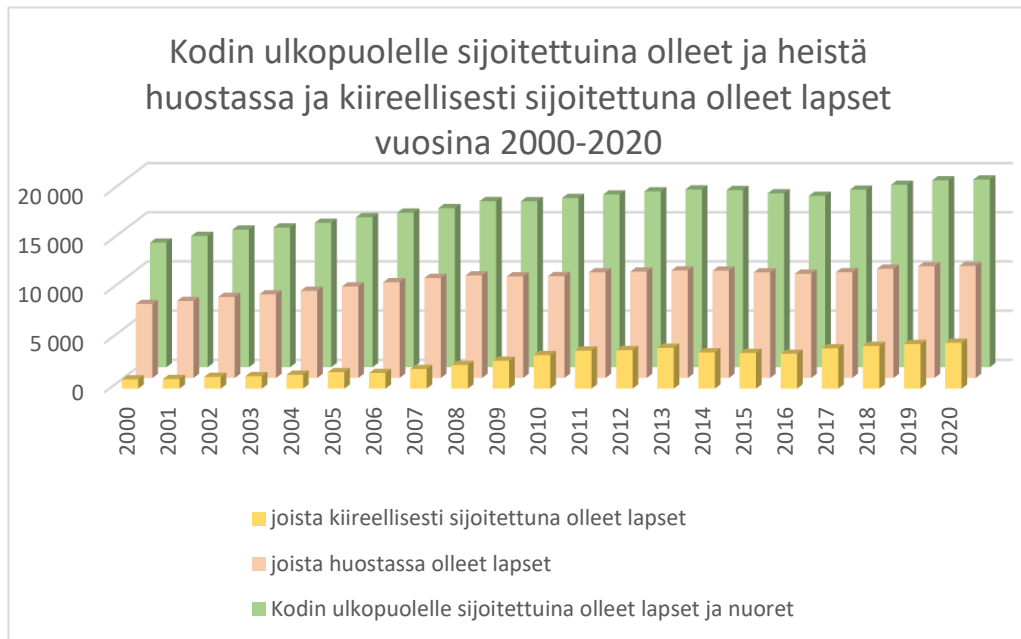
Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle sijaishuoltoon myös kiireellisen sijoituksen päätöksellä (Saastamoinen 2010, 39). Tämä on mahdollista vain silloin, jos lapsi on lastensuojelulain pykälässä 40 mainituista syistä välittömässä vaarassa. Tällöin lapselle voidaan järjestää kiireellisesti sijaishuoltona hänen tarvitsemansa hoito ja huolenpito. Kiireellisen sijoituksen päätös on lähtökohtaisesti voimassa 30 päivää. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Kiireellistä sijoitusta voidaan kuitenkin jatkaa, jos viranhaltija on tehnyt 30 päivän kuluessa huostaanottoa koskevan hakemuksen hallinto-oikeuteen. Kiireellistä sijoitusta voidaan jatkaa myös kiireellisen sijoituksen jatkopäätöksellä vielä 30 päivää, jos aika ei ole ollut riittävä lapsen huostaanoton tarpeen selvittämiseksi. Jos päädytään kiireelliseen sijoitukseen, kyse on akuutista tilanteesta, jolloin on välittömästi ryhdyttävä lastensuojelun turvaamistoimenpiteisiin. Tämän jälkeen lapsen tai nuoren tilannetta aletaan selvittämään rauhassa. (Saastamoinen 2010, 40-41, 44-45.)

Kiireellisellä sijoituksella puututaan vakavasti ihmisen elämään ja yksityisyyteen. Näin ollen sitä tulee pitää viimesijaisena toimenpiteenä, kun ei ole muita keinoja turvata lapsen tilannetta. (THL 2020.) Se on julkisen vallan voimakas ja äkillinen puuttuminen lapsen ja perheen keskeisiin perus- ja ihmisoikeuksiin (Araeneva 2016a, 273). Kiireellisen sijoituksen aikana sijaishuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää lapsen tai nuoren asioista lastensuojelulain (417/2007) 45§:än mukaisesti. Kiireellinen sijoitus päätetään silloin, kun perusteet sijoitukselle lakkaavat olemasta. Kiireellinen sijoitus päättyy myös silloin, kun se raukeaa laissa säädettyjen määräaikojen päätyttyä. (Saastamoinen 2010, 49-50.)

Kolmas päätös, jolla lapsi voidaan sijoittaa asumaan kodin ulkopuolelle on päätös huostaanotosta. Huostaanotto on viimesijaisin keino, jolla pyritään turvaamaan lapsen oikeutta hyvinvoinnin välttämättömään suojeluun. Päätös huostaanotosta on voimassa toistaiseksi. (Araeneva 2016a, 279, 281.) Huostaanoton perusteina ovat joko lapsen kasvuoloissa olevat puutteet tai lapsen oma käyttäytyminen taikka mahdollisesti molemmat. Tällöin lapsen kasvuolosuhteissa tulee ilmetä vakava uhka lapsen terveydelle ja kehitykselle. Myös lapsen oman käyttäytymisen tulee vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä ja kasvua. Huostaanotto tulisi tehdä ennen kuin lapsen terveyden osoitetaan jo vaarantuneen. Huostaanoton edellytyksenä on edellä mainittujen perusteiden lisäksi se, että avohuollon tukitoimet eivät ole olleet riittäviä turvaamaan lapsen tilannetta tai ne eivät ole sopivia. Mikäli huostassapidon aikana todetaan, että huostaanoton edellytykset ovat lakanneet, tehdään päätös sen lopettamisesta, ellei lopettamien ole selvästi lapsen edun vastaista. Lapsen huostassapito lakkaa välittömästi viimeistään silloin, kun lapsi täyttää 18 vuotta. (Saastamoinen 2010, 14, 23-24, 39.)

Alla olevassa kuviossa (Kuvio 1) on esitettyä kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret vuodesta 2000 vuoteen 2020. Kuvioon on myös eritelty heistä huostassa ja kiireellisesti sijoitettuna olleet. Tulee huomata, että yksi lapsi voi olla laskettuna sekä kiireellisesti sijoitetuksi että huostassa olleiden lukumäärään. Kokonaisuudessaan vuonna 2020 kodin ulkopuolelle

sijoitettuja lapsia ja nuoria oli yhteensä 19 086. Määrä on pysynyt edellisen vuoden tasolla. (Tilastoraportti 19/2021, 1.)

Kuvio 1: Kodin ulkopuolelle sijoitettuina olleet ja heistä huostassa ja kiireellisesti sijoitettuna olleet lapset vuosina 2000-2020 (mukailten Tilastoraportti 19/2021)

Kuviosta voidaan huomata, kuinka vuodesta 2010 eteenpäin yli 15 000 lasta ja nuorta ovat olleet sijaishuollossa. Sen jälkeen sijaishuollossa olevien lasten määrä on aaltomaisesti hieman noussut, laskenut ja jälleen noussut. Nyt viimeisen kahden vuoden aikana määrä on pysynyt suhteellisen samana. Kuviosta voidaan todeta myös se, että vaikka nyt viime vuosina sijaishuollossa on ollut hieman alle 20 000 lasta, on heistä vain puolet eli noin 10 000 huostaan otettuina. Tämä osoittaa sen, että sijaishuollossa on lapsia myös avohuollon, kiireellisen sijoituksen tai hallinto-oikeuden väliaikaisen määrärauksen perusteella. Vuosittain kuitenkin yli 15 000 lasta ovat sijoitettuna kodin ulkopuolelle.

Päätösten lisäksi myös sijaishuoltoa toteuttavat palvelut ovat erilaisia. Sijaishuoltopaikka valikoituu sijaishuollon perusteiden ja lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan. Lapsen sijoittava kunta on vastuussa siitä, että sijaishuoltopaikka valitaan tarkoin vastaamaan lapsen tarpeita. Sijaishuoltopaikan tulee olla sellainen, jossa tarpeenmukainen hoito ja huolenpito voidaan järjestää. Paikkaa valittaessa tulee myös kiinnittää kuitenkin huomioita sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen sekä hoidon jatkuvuuteen. Jos ollaan tilanteessa, että samasta perheestä on jo sijoitettuna lapsia, tulisi sisarukset pääsääntöisesti sijoittaa samaan sijaishuoltopaikkaan. Monille sijoitetuille lapsille sisarukset ovatkin elämän tärkeimpiä ihmisiä. (Saastamoinen 2010, 7, 106.)

Näitä erilaisia sijaishuoltoa tuottavia palveluita ovat esimerkiksi perhehoito, ammatillinen perhekoti, laitoshuolto tai muu lapsen tarpeiden mukainen sijoitusmuoto. Sijaishuoltoa järjestäviä lastensuojelulaitoksia ovat lasten- ja nuorisokodit, koulukodit ja vastaanottokodit sekä muut näihin rinnastettavat laitokset. Näitä ovat esimerkiksi sairaanhoidon yksiköt, jos lapsi on sairaalahoidon tarpeessa. Lapsi tai nuori sijoitetaan usein laitoshuoltoon, jos hänellä on vaikeahoitoisia ja erityisosaamista edellyttäviä haasteita. Lastensuojelulaitoksissa voidaan tarvittaessa soveltaa lastensuojelulaissa säädettyjä rajoitustoimenpiteitä. (Saastamoinen 2010, 7, 10-12.)

Sijaishuoltoa ohjaa lastensuojelulain lisäksi yleisellä tasolla sosiaali- ja terveysministeriön asettamat sijaishuollon laatuksiteerit. Kriteereitä on yhteensä kaksitoista ja niissä otetaan kantaa sijaishuoltopaikan käytäntöihin ja lapsen etuun sijaishuollossa. Ensimmäisenä kriteerinä todetaan, että lapsen tulisi saada sijaishuoltopaikka, joka on hänen etunsa mukainen ja vastaa lapsen yksiköllisiin tarpeisiin. Kriteereissä määritellään, että sijaishuoltopaikan tulee olla lapselle turvallinen kasvuympäristö, jossa lapsella on mahdollisuus osallistua omaan elämäänsä sekä sijaishuoltopaikan arkea koskevaan päätöksentekoon. Kriteereissä on nostettu esille myös hienoja yksityiskohtia, kuten se, että lapsen tulisi kokea olonsa tervetulleeksi sijaishuoltopaikkaan. Tämän lisäksi myös on vaadittu, että lapsi saa tukea kasvuunsa ja kehitykseensä ja sijaishuoltopaikassa on lasta arvostava ja kannustava ilmapiiri. Kriteerissä kahdeksan on myös todettu, että lapsi tietää sijaishuoltopaikassa oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoista ja että siellä kunnioitetaan lapsen itsemääräämisoikeutta. (Lastensuojelun laatusuositus 2019, 62-74.)

Sijaishuoltopaikan on huolehdittava sinne sijoitetun lapsen päivittäisestä hoidosta ja kasvatuksesta. Päivittäinen hoito pitää sisällään erilaisten rajojen asettamisen, tällaisilla rajoituksilla tulisi tukea lapsen kasvua ja kehitystä. Vaikka vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta siirtyy vanhemmilta sijaishuoltopaikalla, ei vanhemmuus kuitenkaan pääty. Vanhemmilla säilyy tällöinkin lapsen elatusvastuu. Lapselle tulee varmistaa kokemus, että vanhemmat eivät ole hylänneet häntä. Lapselle tulee mahdollistaa myös yhteydenpito omiin vanhempiinsa ja läheisiin henkilöihin. Lapsella tulee kuitenkin tämän nojalla olla lupa kiintyä myös sijaishuoltopaikan aikuisiin. (Saastamoinen 2010, 129, 139, 152.)

Sijaishuoltoa tarjoavien palveluiden toimintaa valvotaan monella eri taholla. Sijaishuollon toteutumista ja laatua valvovat sijoittajakunnan ja sijoituskunnan sosiaalitoimet sekä aluehallintovirasto. Valvonnassa kiinnitetään huomiota erityisesti siihen, saako lapsi tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet sijaishuoltopaikassa. (Saastamoinen 2010, 99.) Osaksi valvontaa kuuluu myös sijaishuoltopaikan omavalvonta, joka on tärkeä valvonnan muoto sekä lakisääteinen velvollisuus sijaishuollon palveluissa. Omavalvonnalla pyritään ehkäisemään epäkohtien syntyä. (Lastensuojelun keskusliitto 2019.) Omavalvonta toimii palveluntuottajan työkaluna, jonka avulla seurataan ja kehitetään palvelujen laatua ja asiakasturvallisuutta. Omavalvonnan

perusideana on se, että yksikkö laatii kirjallisen suunnitelman, jonka avulla pystytään tunnistamaan palvelun epäkohdat ja riskejä aiheuttavat tilanteet, jotta ne voitaisiin korjata nopeasti. Omavalvonnan tavoitteena on, että sijaishuolto paikan henkilökunta arvioi omaa toimintaansa, kuulee asiakkaita ja omaisia laatuun liittyvissä asioissa ja kehittää toimintaa sen pohjalta. (Valvira 2021.)

2.4 Lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet

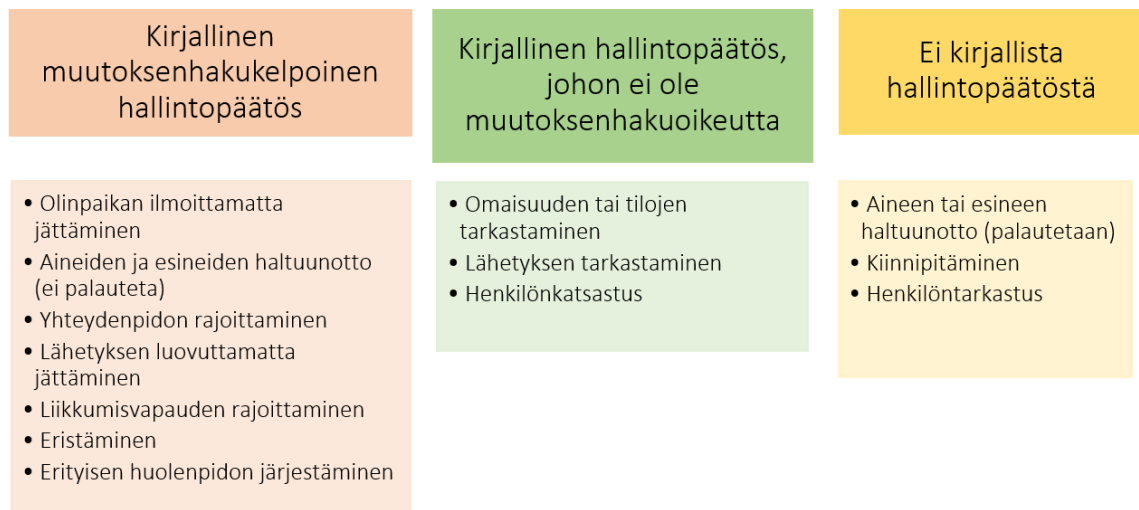
Lastensuojelulain (417/2007) 11 luvun mukaisia rajoitustoimenpiteitä voidaan soveltaa ainoastaan silloin, kun lapsi tai nuori on kiireellisesti sijoitettu, huostaanotettu tai hallinto-oikeuden väliaikais määräyksellä sijoitettu. Rajoitustoimenpiteitä ei saa käyttää silloin, jos lapsi on sijoitettu avohuollon tukitoimena. Rajoitustoimenpiteiden käyttö on myös määritelty niin, että niitä voidaan soveltaa ainoastaan sijaishuollon laitoshoidossa. Poikkeuksena se, että yhteydenpidon rajoittamista saa käyttää muissakin sijaishuollon muodoissa, esimerkiksi perhehoitossa. (THL 2021c.)

Rajoitustoimenpiteistä ei ole kyse silloin, kun on kysymys kotikasvatukseen verrattavissa säännöistä ja ohjeista. Niiden tarkoituksena on opettaa lasta noudattamaan tiettyjä sääntöjä ja tapoja sekä ohjata lasta vastuullisuuteen. Tällaisia asioita voivat olla esimerkiksi sisääntuloajat, kotiaskareet, ruokailuajat ja nukkumaanmenoajat. (Saastamoinen 2010, 153.) Sääntöjä ja rajoja voidaan pitää jopa lapsen oikeutena, sillä lapsella on oikeus saada sijaishuoltopaikkaan hyvää hoitoa ja huolenpitoa. Kasvatuksellisten sääntöjen ja lastensuojelulain mukaisien rajoitustoimenpiteiden eron voi huomata siinä, että rajoitustoimenpiteissä puututaan lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin. (Saastamoinen 2020, 41.) Lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden tavoitteena on turvata lapsen oikeus välttämättömään huolenpitoon rajoittamalla jotakin toista perusoikeutta. Rajoitustoimenpiteillä joudutaan siis kuitenkin aina puuttumaan johonkin lapsen perusoikeuteen, pyrkimyksenä turvata toisen toteutuminen. Lähtökohtana on se, että rajoitustoimenpiteisiin ei tarvitsisi turvautua kovin usein. (Saastamoinen 2010, 152.)

Jotta voidaan välttää lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden käyttöä, on lastensuojelulakiin määritelty erikseen 61a§:ssä rajoitustoimenpiteiden käytön yleiset edellytykset. Pykälässä on esimerkiksi tuotu esille se, että rajoituksen tulee aina olla lapsen edun mukainen sekä oikeassa suhteessa lapsen ikään ja kehitystasoon. Rajoitus tulee perustella päätöksessä ja sen tulee olla tarkoitukseen sopiva. Kolmannessa momentissa todetaan, että rajoituksen käyttämisen tulee olla välttämätöntä lapsen oman tai muiden henkilöiden terveyden vakavan vaarantumisen vuoksi, koskemattomuuden turvaamiseksi tai merkittävän omaisuusvahingon ehkäisemiseksi. Yleisenä edellytyksenä todetaan myös se, että muut lievemmat keinot eivät ole tilanteeseen soveltuvia. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Kaikkien laissa kirjattujen

edellytysten tulee täyttyä samanaikaisesti, jotta rajoitustoimenpiteeseen voidaan ryhtyä (THL 2021c).

Rajoitustoimenpiteillä on kolme erilaista päätösmuotoa ja se määräytyy aina sen mukaan, mitä rajoitustoimenpidettä ollaan soveltamassa. Päätös muotoja ovat; kirjallinen muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös, kirjallinen hallintopäätös, johon ei ole muutoksenhakuoikeutta sekä ei kirjallista hallintopäätöstä vaativat rajoitustoimenpiteet. Nämä päätösmuodot on esitettyä alla olevassa kuviossa (Kuvio 2). Kuviossa on myös kerrottu, mistä rajoitustoimenpiteistä tulee tehdä mikäkin päätös. Hallintopäätökset on annettava kirjallisesti ja ne tulee olla aina perusteltuja. Perusteluilla on keskeinen merkitys asiakkaan oikeusturvan kannalta. Niiden perusteella asiakas voi harkita mahdollista muutoksenhaun tarvetta. Rajoitustoimenpiteiden osalta tulee myös hallintolain mukaisesti kuulla 12 vuotta täyttäneitä lasta ja lapsen huoltajaa. (Saastamoinen 2010, 163-169.)

Kuvio 2: Rajoitustoimenpiteiden kolme päätösmuotoa (mukaillen Saastamoinen 2010, 166-169)

Kirjallinen muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös tulee antaa asiakkaalle aina todisteellisesti tiedoksi, sillä tiedoksiannon jälkeen asiakkaalla on oikeus hakea muutosta päätökseen. Kirjallinen muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös tehdään aina, kun käytetään seuraavia rajoitustoimenpiteitä; olinpaikan ilmoittamatta jättäminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, silloin kun tavaraa ei palauteta, yhteydenpidon rajoittaminen, lähetyksen luovuttamatta jättäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen, eristäminen tai erityisen huolenpidon järjestäminen. Kirjallinen hallintopäätös, johon ei ole muutoksenhakuoikeutta annetaan asiakkaalle tiedoksi, mutta asiakas ei voi hakea siihen muutosta. Tällainen päätös tulee tehdä silloin, kun lapsen tai nuoren omaisuus, tilat tai lähetyksen tarkastetaan tai jos asiakkaalle tehdään henkilönkatsastus. Kirjallista päätöstä ei tarvitse tehdä tilanteissa, joissa haltuunotettu aine tai esine palautetaan, kiinnipitotilanteissa tai henkilöntarkastuksessa. Tällöin kuitenkin tilanteesta tehdyt kirjaukset ovat erityisen tärkeitä. (Saastamoinen 2010, 168-169.)

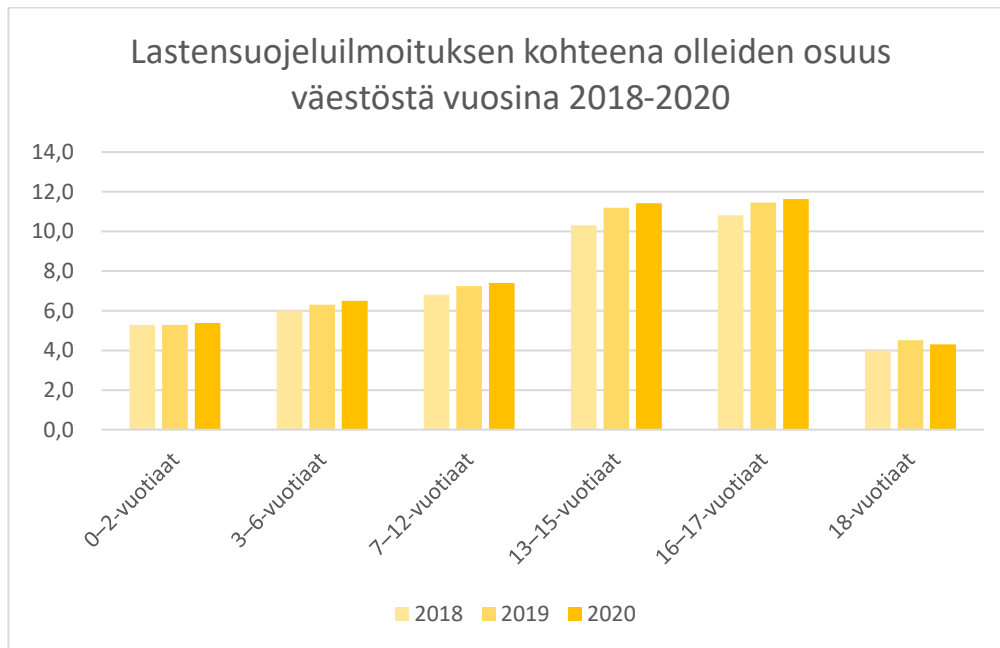
Lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden keskeisenä tarkoituksena on varmistaa osaltaan huostaanoton tarkoituksen toteutumista sekä suojata lasta, toista henkilöä tai omaisuutta (Saastamoinen 2010, 150). Rajoitustoimenpiteiden käyttöä tulisi myös arvioida yhdessä lapsen tai nuoren kanssa. Tavoitteena olisi, että niin työntekijä kuin lapsikin arvioisivat omaa toimintaansa yhdessä toisiaan kuullen. Jos päädytään rajoitustoimenpiteeseen se tulee käydä yhdessä läpi nuoren kanssa. Läpikäyminen toimii kehittymisen välineenä ja lisää nuoren vastuunottoa omasta käyttäytymisestään. Yhteisellä läpikäymisellä pystytään parhaassa tapauksessa välttämään vastaavien tilanteiden toistumista, jotka johtivat rajoitustoimenpiteeseen. (THL 2021c.)

2.5 Lastensuojelun tulevaisuus

Lastensuojelu on aika ajoin negatiivisesti esillä mediassa. Julkinen keskustelu tai uutisointi voi lähteä liikkeelle julkisesta valvontaprosessiin liittyvästä asiakirjasta tai vakavan tapahtuman myötä käynnistyneestä valvontaprosessista. Näiden valvontaprosessien myötä saattaa usein nousta esille laitoksessa tapahtuvaa epäasiallista kohtelua tai asiakkaiden kokemuksia siitä, että heitä kohtaan on käytetty väärin rajoitustoimenpiteitä. Asiakkailta ei välttämättä ole riittävää käsitystä siitä, miksi häntä on rajoitettu tai miten päätöksiin olisi voinut hakea muutosta. (Härkönen 2020.)

Näiden ongelmakohtien ja haasteiden perusteella julkiseen keskusteluun nousee pääosin negatiivista ja ongelmakeskeistä puhetta lastensuojelusta. Tämä yleisesti heikentää kansalaisten ja asiakkaiden luottamusta lastensuojelua kohtaan. (Rousu 2018b, 146.) Kolikon kääntopuolena voidaan kuitenkin todeta se, että usein tahto tehdä toisin lähtee liikkeelle siitä, kun lastensuojelu on jollakin tavalla epäonnistunut. Tällöin nousee esille myös mahdolliset lainsäädännölliset puutteet, joista ei välttämättä aiemmin oltu tietoisia. Varoittavat esimerkit tuovat esille sen, mihin ei vielä osattu varautua, tai mistä ei ehkä oltu edes tietoisia. (Ylikännö 2018, 29.) Tästä huolimatta olisi tervetullutta saada otsikoihin lisää positiivista puhetta ja onnistumistarinoita lastensuojelusta (Rousu 2018b, 146).

Alla olevassa kuviossa (Kuvio 3) on esitettyä THL:än tilastoraportin tuloksia lastensuojelusta vuodelta 2020 koskien lastensuojeluilmoitusten kohdentumista eri ikäryhmiin. Kuviossa on esitettyä lastensuojeluilmoitusten kohteena olevien eri ikäryhmien osuutta vastaavan ikäisistä muista lapsista ja nuorista. Kuvioon on sisälletty myös vastaavat tiedot vuodesta 2018 ja 2019 vertailukohteiksi. Tilastoraportin mukaan (Tilastoraportti 19/2021) vuonna 2020 tehtiin 4 prosenttia enemmän lastensuojeluilmoituksia, kuin sitä edeltävänä vuonna. Tehdyt ilmoitukset kohdistuivat erityisesti 13-vuotiaisiin nuoriin.

Kuvio 3: Lastensuojeluilmoituksen kohteena olleiden osuus väestöstä vuosina 2018-2020 (mukaan Tilastoraportti 19/2021)

Kuviosta (Kuvio 3) nousee esille muutamia keskeisiä huomioita pohdittaessa lastensuojelun tulevaisuutta ja mahdollisia kehityksen kohteita. Kuviosta voi huomata, kuinka vuodesta 2018 lähtien lastensuojeluilmoituksen koskettaa yhä suurempaa osaa näihin ikäryhmiin kuuluvista lapsista. Kuviosta nousee selkeästi esille ikäryhmät 13-15 ja 16-17, joista on tehty eniten ilmoituksia. Huoli yli 13-vuotiaiden kasvusta ja hyvinvoinnista näkyy ilmoitusten määrissä. 18-vuotiaiden pienin osuus voi johtua siitä, että ajatellaan, ettei lastensuojelu ehdi enää vaikuttamaan täysi-ikäistyvän nuoren tilanteeseen. Yläkouluikäisten nuorten hyvinvointiin ja kasvuun tulisi kiinnittää yhä enemmän huomiota. Myös tämän ikäisten nuorten vanhempia tulisi tukea paremmin kasvatustehtävissä. Tilastoraportin mukaan (Tilastoraportti 19/2021) vuonna 2020 kiireellisesti sijoitettiin eniten 15-17-vuotiaita nuoria. Lastensuojelun ennaltaehkäisevien palveluiden kehittäminen ja erityisesti nuorisoiäkäisille suunnattujen palveluiden lisääminen tulisi kuulua näiden tilastotietojen pohjalta lastensuojelun tulevaisuuden näkyymiin.

Lastensuojelu on ollut viime vuosina työkäytäntöjen murroksessa (Sudenlehti 2018, 7). Erityisesti lastensuojelutyö avohuollossa ja lastensuojelulaitoksissa on yhä vaativampaa. Siihen tarvitaan yhä osaavampaa asiantuntija- ja ihmissuhdetyötä, kun asiakkailta on yhä useammin päällekkäistä problematiikkaa. Ammatilainen joutuu hallitsemaan useita erilaisia työkaluja ja käyttöteorioita. Tämän lisäksi ammatillaiset kohtaavat myös lähes päivittäin vaativia työtilanteita, joihin on etukäteen haastava valmistautua. (Uusitalo 2018, 35.) Nykyään tulisi nostaa suurempaan rooliin moninäkökulmainen työote, jota voitaisiin soveltaa kaikessa lastensuojelutyössä. Yksilökeskeisestä ajattelusta ja hoidosta olisi tärkeä päästä syvemmin ymmärtämään toiminnan merkitystä onnistuneessa hoidossa. (Sudenlehti 2018, 31.) Tulevaisuuden

lastensuojelutyössä nähdään muutosta, kun kehitys perustuu enemmän oppiviin ja reflektiiviin tiimeihin. Työtiimien olisi tarkoituksenmukaista etsiä yhdessä ratkaisuja, kun ongelmia ja haastavia tilanteita tulee vastaan. (Uusitalo 2018, 35.)

Työkäytäntöjen kehittämisen ja muuttumisen lisäksi tulevaisuuden lastensuojelussa on pyrittävä yhä vaikuttavammin ehkäistä ongelmia puuttamalla niihin riittävän aikaisessa vaiheessa (Nyrhinen 2016, 73). Merkittävässä roolissa tässä olisi se, että lasten ja nuorten mielipiteitä kuultaisiin ja hyödynnettäisiin palvelujen kehittämisessä yhä paremmin. Heidän näkemyksensä tulisi olla enemmän läsnä sekä ennaltaehkäisevässä että itse lastensuojelun työssä. (THL 2021a.) Nyt käynnissä olevan muutoksen kohti palveluyhteiskuntaa myötä on noussut esille uudenlainen palveluajattelu. Asiakas siirtyy sosiaalityön reunoilta sen keskiöön. Tässä muutosprosessissa asiakkailla on suuri merkitys ja olisi tärkeää mahdollistaa se, että asiakkaat olisivat mukana aktiivisina toimijoina palveluja uudistettaessa. (Virtanen 2018, 66-67.) Lastensuojelu onkin erityisen vaikuttavaa juuri silloin, kun se perustuu avoimeen yhteistyöhön ja vuoropuheluun kaikkien osapuolten välillä (Rousu 2018b).

3 Hyvän kohtelun suunnitelma lapsen oikeuksien turvaajana

Lastensuojelulakiin tuli muutoksia vuoden 2020 alussa (STM 2021). Tätä lakimuutosta lähdettiin pohjustamaan vuonna 2018 tehdyssä esityksessä hallitukselle. Esityksessä ehdotettiin, että lastensuojelulakia muutettaisiin niin, että lapsen oikeutta hyvään kohteluun, kasvatukseen ja huolenpitoon vahvistettaisiin. Tämän ajatuksen pohjana oli lastensuojelun periaate: lastensuojelun tulisi tukea lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tavanomaisen kasvatuksen toteutumista. Esityksessä toivottiin, että voitaisiin selkeyttää yleisesti hyväksytyin tavanomaisen kasvatukseen ja perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä eroa. Tarkoituksena olisi parantaa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten oikeutta huolenpitoon, rajojen asettamiseen sekä ihmisarvoa kunnioittavaan kohteluun. Näin esityksen ehdottamilla keinoilla vahvistettaisiin kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja heidän huoltajiensa oikeusturvaa ja tehostettaisiin valvontaa. (HE 237/2018.)

Tässä luvussa kerrotaan siitä, mikä on hyvän kohtelun suunnitelma, mikä on sen merkitys ja mikä on sen keskeinen tavoite. Viimeisessä alaluvussa on myös kerätty yhteen eri toimijoiden suosituksia hyvän kohtelun suunnitelman laatimiseen. Luvun kautta saadaan muodostettua kokonaisvaltainen ymmärrys hyvän kohtelun suunnitelman tarkoituksesta.

3.1 Hyvän kohtelun suunnitelman määrittely

1.1.2020 lastensuojelulakiin tuli voimaan uudelleen muotoiltu pykälä 61b, jonka otsikkona on ”hyvää kohtelua koskeva suunnitelma”. Pykälässä vaaditaan, että lastensuojelulaitoksissa, joihin on sijoitettuna lapsia tai nuoria, tulee laatia yleinen hyvää kohtelua koskeva

suunnitelma. Suunnitelma olisi osa laitoksen omavalvontasuunnitelmaa. Lainkohdassa määritellään myös hyvän kohtelun suunnitelman sisältöä. Hyvän kohtelun suunnitelmassa tulisi olla kuvaus toimenpiteistä, joilla vahvistetaan, tuetaan ja ylläpidetään lapsen ikätasoista itsemääräämisoikeutta. Siinä tulisi kuvata menettelytavat, joiden avulla sijaishuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ilman rajoitustoimenpiteitä. Suunnitelmassa tulisi kuvata, miten rajoitusten käytön yhteydessä huolehditaan kaikkien yksikössä olevien lasten, henkilökunnan ja muiden tiloissa oleskelevien turvallisuudesta. Suunnitelmassa tulisi avata sitä, miten rajoitustoimenpiteitä toteutetaan, missä tilanteissa niitä voidaan käyttää ja minkälaisia toimintatapoja on rajoitusten käytön jälkeen. Suunnitelmassa tulee mainita myös se, miten lapselle kerrotaan hänen muutoksenhaku- ja kantelumahdollisuuksistaan. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Pykälässä 61b todetaan, että hyvän kohtelun suunnitelman laatimisessa ja tarkastamisessa on kuultava yksikköön sijoitettuja lapsia tai nuoria ja heille on annettava mahdollisuus osallistua suunnitelman tekemiseen. Hyvän kohtelun suunnitelma tulee sijoittaa kaikkien nähtäville ja se tulee käydä yhdessä läpi yksikköön sijoitettujen nuorten kanssa. Suunnitelma pitää lähettää lapsen sijoituksesta vastaavalle kunnalle ja lapsen vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Pykälässä vaaditaan, että hyvän kohtelun suunnitelma tulisi arvioida ja tarkastaa vuosittain. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Tällä lastensuojelulakimuutoksella vahvistetaan kodin ulkopuolella sijoitettujen lasten oikeutta hyvään kohteluun, huolenpitoon, ihmisarvoa kunnioittavaan kohteluun sekä valvontaan. Tämän lakimuutoksen ohella tarkennettiin myös rajoitusten käytölle asetettavia edellytyksiä sekä täsmennettiin rajoitustoimenpiteiden kirjaamisvaatimuksia. Samaan aikaan näiden muutosten lisäksi nostettiin jälkihuollon ikärajaa 25 vuoteen. (STM 2021.)

Hyvän kohtelun suunnitelma pohjautuu Suomen perustuslakiin (731/1999). Erityisesti pykälään 22, jossa todetaan, että julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. 14§:ssä tuodaan esille myös se, että julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Näiden kahden perustuslain pykälän lisäksi löytyy vielä useita kohtia, jotka antavat perusteita hyvän kohtelun suunnitelmalle. YK:n sijaishuollon ohjeissa on myös mainittuna se, että viranomaisten tulisi laatia asiakirja, jossa määritellään sijaishuollossa olevan lapsen oikeudet. Sijaishuollossa olevilla lapsilla tulisi olla mahdollisuus ymmärtää yksikön säännöt, määräykset ja tavoitteet. (Vaskivuo 2021.)

Hyvän kohtelun suunnitelma laaditaan osaksi lastensuojelun sijaishuoltoa tarjoavien yksiköiden omavalvontasuunnitelmaa. Suunnitelman tulee kuitenkin olla oma selkeä ja erillinen kokonaisuutensa. (THL 2021d.) Lastensuojelulaissa vaaditaan, että hyvän kohtelun suunnitelma tulisi päivittää vuosittain. Suunnitelma on hyvä päivittää ajantasaiseksi etenkin silloin, jos yksikössä on ollut sääntömuutoksia, lastensuojelulakiin tulee muutoksia tai yksikössä on ollut esillä kiusaamista tai rajoitustoimenpiteitä. (Laine & Pietilä 2021, 19.) Suunnitelma on hyvä pitää ajan tasalla myös sen takia, jos yksikköön sijoitettaisiin uusi nuori. Suunnitelma tulisi

aina tällöin käydä yhdessä läpi uuden nuoren kanssa. Ainut sijaishuollon toimintamuoto, jolla ei ole velvoitetta suunnitelman laatimiseen on ammatillisilla perhekodeilla. Tämä johtuu siitä, että ne eivät toimi laitosluvan perusteella. (Räty 2019, 585-586.) Vaikka ammatillisissa perhekodeissa ei voida käyttää rajoitustoimenpiteitä, pidetään hyvän kohtelun suunnitelman laatimista suositeltavana (Vaskivuo 2021).

Hyvän kohtelun suunnitelman tarkoituksena ei ole yksinomaan käsitellä toimintatapoja rajoitustoimenpiteiden yhteydessä. Keskeisenä syynä rajoitustoimenpiteiden sisällyttämisessä hyvän kohtelun suunnitelmaan on se, että nähdään erittäin tärkeänä käydä sijoitetun lapsen kanssa yhdessä läpi rajoitustoimenpiteeseen johtaneet syyt ja käytetyt rajoitustoimenpiteet, jotta niitä voitaisiin paremmin ennaltaehkäistä ja välttää käyttämästä. Kuitenkin hyvän kohtelun suunnitelman tarkoituksena on sisältää tiedot toimenpiteistä, joilla lasten itsemääräämisoikeutta tuetaan sekä tiedot yksikön tavanomaiseen kasvatukseen liittyvistä säännöistä ja käytännöistä. Suunnitelmassa tulisi kuvata, miten yksikkö edistää ja huolehtii lasten tai nuorten oikeusturvan toteutumiseen liittyvistä asioista. (Räty 2019, 586-588.)

Toimiva omavalvonta ja hyvän kohtelun suunnitelmassa esitettyjen käytäntöjen toteuttaminen edellyttää yksikön työntekijöiltä kuuntelua, hyvää keskusteluyhteyttä ja yhteistoimintaa sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa. Keskeiset tekijät, joilla hyvän kohtelun suunnitelman saadaan palvelemaan yksikön arkea ovat yhteinen ymmärrys, nuorten osallisuus, avoin keskustelu sekä asioiden ymmärrettävä kirjaaminen. Nuoret kokevat, että toimiva omavalvonta on sellaista, jonka perusteella nuori pystyy itse hahmottamaan sovitut periaatteet ja suhteuttaa ne omiin kokemuksiinsa yksikössä. (Lastensuojelun keskusliitto 2019.) Hyvän kohtelun suunnitelman lisäksi myös yksikön omavalvonta suunnitelma tulisi olla julkisesti nähtävillä. Suunnitelmien tarkoituksena on kertoa lukijalle, miten yksikössä varmistetaan palveluiden laadukas ja asiakasturvallinen toteutus. (Valvira 2021.) Valvonta sijaishuollossa ja erilaisten suunnitelmien laatiminen osaksi sitä varmistaa ja turvaa oleellisesti lapsen asemaa (Oikeusturvakeinot lastensuojelussa 2017, 2).

3.2 Hyvän kohtelun suunnitelman merkitys

Hyvän kohtelun suunnitelma tulee siis luoda osaksi laitosten omavalvontaa. Mahdollisten tarkastusten yhteydessä sitä usein pyydetään esittämään. (Vaskivuo 2021.) Tämä positiivinen velvoite vahvistaa sijaishuoltoon sijoitettujen lasten itsemääräämisoikeutta. Tämän rinnalla hyvän kohtelun suunnitelma ohjaa myös henkilökuntaa suunnittelemaan ja kehittämään toimintaa niin, että rajoitustoimenpiteisiin ei tarvitsisi turvautua. (Räty 2019, 585.) Lapset ja nuoret ovat aina alisteisessa asemassa ollessaan huostaanotettuina ja mahdollisten pakkotoimenpiteiden alla. Lapset eivät usein myöskään kantele tai valita rajoituspäätöksistä. Tämä saattaa johtua siitä, että lapset eivät tunne oikeuksiaan ja oikeusturvajärjestelmää. (Vaskivuo 2021.) Sijaishuoltolaitoksen tulee selvittää lapselle tai nuorelle ymmärrettävällä tavalla

hänen oikeutensa ja velvollisuutensa. On myös tuotava esille se, mikä on laitoksen velvollisuus ja oikeus asiassa. (Räty 2019, 586.) Näiden huomioiden myötä pääsemmekin tarkastelemaan hyvän kohtelun suunnitelman keskeisiä tavoitteita.

Hyvän kohtelun suunnitelmaa on alettu vaatimaan vuoden 2020 alusta kaikilta lastensuojelun sijaishuollon yksiköiltä (Härkönen 2020). Vaikka lakiin tehtiin tällainen sijaishuoltoa koskeva velvoite suunnitelman luomiseen, sen tarkempi ohjeistus jäi heikoksi (Laine 2021). Lakiuudistuksen jälkeen eri toimijat ovat kuitenkin luonnehtineet tarkemmin hyvän kohtelun suunnitelman keskeisiä tavoitteita. Hyvän kohtelun suunnitelman tavoitteena on tehdä yksikön toiminnasta läpinäkyvää ja avointa. Suunnitelma voi toimia myös eräänlaisena perehdytysoppaana uusille työntekijöille ja yleisesti koko työyhteisölle ohjeena. Hyvän kohtelun suunnitelma voi olla osa yksikön rajoitustoimenpideohjeistusta. Sen tavoitteena on olla kasvatusopas, joka kuvaa yksikön kasvatuksen toimintaperiaatteita. (Vaskivuo 2021.) Hyvän kohtelun suunnitelman tavoitteena on vähentää rajoitustoimenpiteitä, lisätä lapsen osallisuutta sekä luoda turvallisuutta henkilökunnalle ja lapsille (Härkönen 2020).

Kiteytetysti voidaan todeta, että suunnitelman tarkoituksena on muodostua arjessa puhutlevaksi työkaluksi. Se tukisi jokaista työntekijää arjen haasteellisissa ja jatkuvasti muuttuvissa tilanteissa. Keskeistä on se, että työntekijät voisivat pysähtyä sen äärelle pohtimaan, mikä on hyvää kohtelua, mistä se syntyy ja miten työntekijänä haluaa tehdä sen nuorille näkyväksi. Suunnitelma on työkalu, joka ohjaa hyvään kohteluun. Näin hyvän kohtelun suunnitelmalla on myös erityistä merkitystä lapsille ja nuorille sekä heidän kokemuksilleen sijaishuollosta. (Härkönen 2020.)

Hyvässä suunnitelmassa korostuukin erityisesti nuorten ääni ja heidän osallistuminen sen tekemiseen (Härkönen 2020). Suunnitelman laatiminen yhdessä nuorten kanssa toimii onnistuneeseen avoimena kasvatuksellisenä keskusteluna luoden samalla avoimuutta ja yhteisymmärrystä yhteisistä säännöistä ja toimintatavoista. Tämä osaltaan myös tukee lapsen itsemääräämisoikeutta. Yhteisen keskustelun kautta luodulla suunnitelmalla pyritään myös rajoitustoimenpiteiden käytön ennaltaehkäisyyn. (THL 2021d.) Tästä syystä lasten ja nuorten näkemysten ja kokemusten huomioon ottaminen suunnitelmassa on erityisen tärkeää, jos suunnitelmalla halutaan saavuttaa mahdollisimman onnistuneesti keskeiset tavoitteet.

Hyvän kohtelun suunnitelma ei koskaan ole valmis. Suunnitelmaa on päivitettävä esiin nousevien tarpeiden myötä, joten tärkeintä on se, että suunnitelma on olemassa. Usein valvontakäyntien yhteydessä ollaan havaittu, että hyvän kohtelun suunnitelma joko uupuu kokonaan, tai se on tehty pakonomaisesti ainoastaan esimiesten osalta. (Härkönen 2020.) Parhaimmillaan hyvän kohtelun suunnitelma on juurikin vahva osa omavalvontaa ja osaltaan ennaltaehkäisee valvonnallisten asioiden syntyä yksikössä. Hyvä suunnitelma voi olla myös yksikön käyntikortti ja laatukuvaus. (Vaskivuo 2021.) Tärkeintä on, että suunnitelma ylläpitää osaston

arjessa keskustelua siitä, mikä on hyvää kohtelua ja mistä kokemus hyvästä kohtelusta ja kohtaamisesta syntyy (Härkönen 2020).

3.3 Suosituksia hyvän kohtelun suunnitelman laatimiseen

Olen kerännyt eri koulutuksista ja materiaaleista yhteen suosituksia sekä vinkkejä hyvän kohtelun suunnitelman laatimiseen. Nämä vinkit ovat jokaisen tulkitsijan omia havaintoja ja kokemuksia siitä, mihin lakipykälä viittaa suunnitelman sisällön suhteen. Näiden eri näkökulmien kautta saadaan hyvä yleiskuva siitä, mitä suunnitelmassa tulisi olla mainittuna. Koulutuksissa annettiin myös ohjeistuksia siitä, miten suunnitelman voi luoda ja minkälainen siitä voisi tulla. Tärkeänä lähtökohtana tulee kuitenkin muistaa se, että yleistä mallia siitä, millainen suunnitelman tulisi olla, ei ole olemassa (Härkönen 2020).

Hyvän kohtelun suunnitelmassa tulee käyttää selkeää sanastoa, jota nuori lukija pystyy ymmärtämään (Lastensuojelun keskusliitto 2019). Tekstiä ei kannata liittää suoraan laista, vaan lain sisältö tulisi selittää lapsen näkökulmasta. Tekstissä olisi hyvä käyttää esimerkkejä, jotka kuvaavat mitä kyseinen kohta tarkoittaa käytännössä. (Vaskivuo 2021.) Tärkeintä on, että lapselle tai nuorelle selviää eri termien merkityssisältö konkreettisella ja ymmärrettävällä tavalla (Räty 2019, 587).

Lastensuojelulaki (417/2007) määrittelee pykälässä 61b selkeät teemat, jotka tulisi olla läpikäytyinä suunnitelmassa. Osaamista sijaishuoltoon -hankkeen tekemässä ”*Hyvän kohtelun suunnitelma -työkirjassa*” on jäsennelty hyvän kohtelun suunnitelman sisältöä tämän lakipykälän pohjalta. Työkirjassa on esitetty myös apukysymyksiä ohjaamaan tekstin sisällön kirjoittamista. Työkirjassa ohjeistetaan, että hyvän kohtelun suunnitelma lähtisi liikkeelle yksikön esittelystä. Tässä kohtaa olisi hyvä kuvata mikä on hyvän kohtelun suunnitelman tarkoitus sekä mikä on yksikön antaman hoidon tarkoitus. (Laine & Pietilä 2021, 9.)

Tämän jälkeen työkirjan mukaan olisi hyvä käydä läpi lapsen oikeuksia. Siihen tulisi kuvata yksikön toimenpiteitä lapsen ikätasoisien itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi, ylläpitämiseksi ja tukemiseksi. Keskeisinä oikeuksia voisi nostaa esille: oikeus omiin kehollisiin rajoihin, oikeus turvallisuuteen ja oikeus vaikuttaa omaan elämään. Työkirjassa on ehdotettu, että suhteessa oikeuteen omista kehollisista rajoista voisi nostaa esille esimerkiksi sääntöjä, kuten onko toisen huoneeseen meneminen sallittua. Tai missä tilanteissa toinen voisi tarvita omaa tilaa? Miten tällöin toimit? Oikeus turvallisuuteen kohdassa voisi nostaa esille ajatuksia turvallisesta ohjaajasta. Tai pohtia sitä, miten aikuinen voi vaikuttaa siihen, että nuori tuntee olonsa turvallisiksi. Tässä kohtaa voisi myös kertoa, onko yksikössä turvalaitteita. Oikeuteen vaikuttaa omaan elämään kohtaan voisi liittää ajatuksia siitä, miten nuori voi vaikuttaa omiin tai yhteisiin asioihin yksikössä. Siinä voisi kertoa myös siitä, miten nuori voi olla yhteydessä sosiaalityöntekijäänsä. (Laine & Pietilä 2021, 9-12.)

Lapsen oikeuksien ja niiden kautta esiin nousevien ajatusten jälkeen hyvän kohtelun suunnitelmassa voisi kertoa tarkemmin yksikön hoidosta, kasvatuksesta ja huolenpidosta. Tähän kohtaan voisi kuvata sitä, millaista on hyvä kohtelu ohjaajilta ja mitä huolenpito tarkoittaa tai miten se näkyy. Siihen voisi liittää ajatuksia myös siitä, millaista arki osastolla on tai millaisia sääntöjä yksikössä on? Tämän aiheen jälkeen suunnitelmassa voitaisiin kertoa rajoitustoimenpiteistä. Aihetta voi lähestyä kuvaamalla sitä, mitä rajoitustoimenpiteitä yksikössä voidaan käyttää ja miten niitä pyritään ennaltaehkäisemään. Tässä kohtaa olisi hyvä kertoa myös siitä, mikä on kasvatuksen ja rajoituksen ero. Suunnitelmassa tulisi kertoa myös se, miten lapselle kerrotaan muutoksenhakumahdollisuudesta. Tässä yhteydessä voisi olla hyvä kuvata myös sitä, miten rajoitustoimenpiteiden aikana ja niiden jälkeen toimitaan muiden nuorien, henkilökunnan tai tilassa oleskelevien ihmisten kanssa. Tätä voisi avata myös niin, että kertoo siitä, mitkä tilanteet ovat ohjaajille uhkaavia ja mikä tuo turvallisuutta ohjaajien työhön. (Laine & Pietilä 2021, 13-18.)

Hankkeen työkirjan kautta saa paljon käytännön vinkkejä suunnitelman tekstisisällön luomiseen. Siinä esitettyjä kysymyksiä voisi mahdollisesti hyödyntää myös keskustelussa laitokseen sijoitettujen lasten tai nuorten kanssa. Hyvän kohtelun suunnitelman ulkoasusta ei kuitenkaan ole paljon tietoa. Vantaan kaupungin sisäisessä koulutuksessa nostettiin esille, että muutamat yksiköt ovat ratkaisseet tämän niin, että kirjallisen isomman tuotoksen lisäksi yhdessä nuorten kanssa on tehty huoneentaulu suunnitelman ydinkohdista. Hyvän kohtelun suunnitelma on ulkoasultaan vapaamuotoinen ja sen olisi hyvä olla yksikkönsä näköinen (Härkönen 2020).

Käytännössä hyvän kohtelun suunnitelman voi luoda esimerkiksi yhteisessä työpajassa nuorten kanssa (Jääskeläinen 2021). Suunnitelmaa voi rakentaa myös yhdessä omaohjaajan kanssa useammassa osassa. Kolmantena vaihtoehtona nostettiin esille myös se, että suunnitelma voidaan luoda yhdessä osastotyöryhmänä. (Härkönen 2020.) Se, että yksikön lapset ja nuoret osallistuisivat suunnitelman rakentamiseen ja sääntöjen laatimiseen, tekisi säännöistä paremmin hyväksyttävempiä. Tämä itsessään voisi jo vähentää rajoitustoimenpiteiden käytön tarvetta. Lasten mukaan ottaminen suunnitteluun korostaa lapsen huomioon ottamista ja osallistaan tukee lapsen sopeutumista sijaishuoltopaikkaan. (Räty 2019, 587.) Hyvän kohtelun suunnitelma tulisi käydä aina yhdessä läpi uusien nuorten kanssa (Laine 2021).

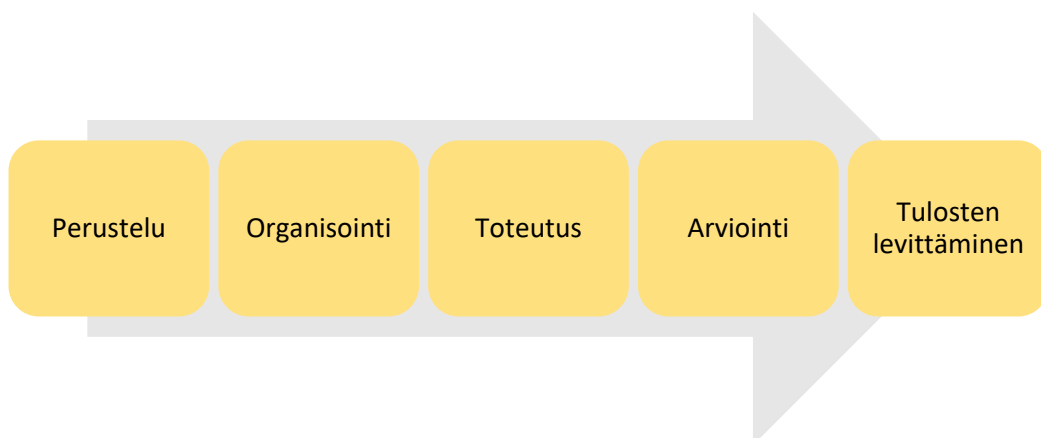
Hyvän kohtelun suunnitelma asetetaan yksikössä näkyville lapsille ja nuorille. Olisi hyvä, jos se olisi mahdollista lähettää myös sijoitetun lapsen vanhemmille. (Laine 2021.) Suunnitelmassa tulisi ilmetä selkeästi, miten lapset tai nuoret ovat olleet mukana sen tekemisessä (Härkönen 2020). Suunnitelman päivittämisen suhteen on suositeltu sitä, että päivittäminen olisi jatkuva prosessi. Hyvän kohtelun suunnitelmaa tulisi kuitenkin päivittää vähintään kerran vuodessa. (Vaskivuo 2021.) Suunnitelmaan voisi kirjata, milloin ja miten suunnitelmaa on päivitetty (Laine & Pietilä 2021, 19).

4 Toteutus

Tässä kappaleessa lähdetään kuvaamaan opinnäytetyön toteutuksen kulkua. Kehittämishankkeeseen haettiin Vantaan kaupungilta tutkimuslupaa, joka myönnettiin 18.10.2021. Tehdyn tiedonhaun perusteella vastaavanlaisia opinnäytetöitä aiheesta löytyy vain muutama, sillä hyvän kohtelun suunnitelman laatiminen tuli lastensuojelulaitoksia koskevaksi velvoitteeksi vasta vuoden 2020 alussa (STM 2021). Minkään näiden opinnäytetöiden tarkoituksena ei ollut kuitenkaan uudistaa yksikön hyvän kohtelun suunnitelmaa, vaan osa oli esimerkiksi luonut oppaan hyvän kohtelun suunnitelman tekemisen tueksi.

Kehittämistoiminta koostuu yleisesti eri toimijoiden tekemisestä ja sitoutumisesta prosessiin. Näin toiminnassa tulee esille moninaisia intressejä kehittämistä kohtaan. Erilaiset näkemykset ja niiden hyväksyminen mahdollistavat kuitenkin eri toimijoiden tasavertaisen ja aidon osallistumisen. (ks. Rantanen & Toikko 2009, 10.) Tämä kehittämishanke on toteutettu yhdessä työelämäkumppanin edustajien ja asiakkaiden kanssa. Työssä on ollut mukana osaston vastaava ohjaaja, osaston sosiaaliohjaajat sekä osastolle sijoitetut nuoret. Koska kehittämistoiminnan tavoitteena on muutos, on hyvä pohtia sitä, kuka ja miten toiminnan tavoitteet asetetaan. Tämä johtuu siitä, että tavoitteellisuus on yksi keskeisimmistä elementeistä, mitä tulee kehittämiseen. (ks. Rantanen & Toikko 2009, 16, 44.) Kehittämishankkeen tavoitteet nousivat arjessa huomatuista puutteista ja ne määriteltiin yhdessä yksikön vastaavan ohjaajan kanssa.

Toiminnallisen opinnäytetyön toteutuksessa ei olla hyödynnetty tutkimuksellisia menetelmiä, sillä se ei ole aina välttämätöntä huomioiden työn tarkoitus ja toteutus (Airaksinen & Vilkkä 2003, 56). Tämän toiminnallisen kehittämishankkeen toteutuksessa on kuitenkin pyritty seuraamaan kehittämistoiminnan eri vaiheita. Näistä kehittämistoiminnan vaiheista on esitettynä kuvio alla (Kuvio 4). Toiminta liikkuu eteenpäin kuvion mukaisesti seuraavassa järjestyksessä: perustelu, organisointi, toteutus, arviointi ja tulosten levittäminen.

Kuvio 4: Kehittämistoiminnan viisi tehtävää (mukaillen Rantanen & Toikko 2009, 56-63)

Kyseistä lineaarista mallia hyödynnetään opinnäytetyön toteutuksen kuvauksessa. Ensimmäisessä alaluvussa esitellään kehittämishankkeelle asetetut tavoitteet ja sen jälkeen toisessa alaluvussa lähdetään esittelemään työn toteutusta vaiheittain lineaarisen mallin mukaan. Aluksi avaamaan perusteluja sille, miksi kehittämishanke on tarkoituksenmukaista tehdä. Seuraavaksi esitellään työn organisointia, jossa kerrotaan käytännön suunnitelluista ja valmistelluista. Toteutuksessa kuvataan hyvän kohtelun suunnitelman toteuttamista ja sitä, miten kyseisiin toteutustapoihin on päästy. Siihen kuuluu siis eri tavoitteiden priorisoinnin perustelu ja parhaan mahdollisen visuaalisen toteutuksen kuvaaminen. (ks. Rantanen & Toikko 2009, 56-60.) Toteutuksen jälkeen kerrotaan siitä, miten arviointi on ollut osana prosessia. Lopuksi kuvataan sitä, miten tuloksia hyödynnetään ja jaetaan yhteiseen käyttöön. Viimeisessä alaluvussa käydään läpi uutta hyvän kohtelun suunnitelmaa asetettujen tavoitteiden näkökulmasta, samalla perustellen erilaisia ratkaisuja, joita työn aikana on tehty.

4.1 Kehittämishankkeen tavoitteet

Kehittämishankkeen tarkoituksena oli uudistaa Nuorten vastaanotto-osaston hyvän kohtelun suunnitelma toimivampaan muotoon, joka palvelisi asiakkaiden tarpeita paremmin. Käytössä ollut suunnitelma oli nuorille vaikeasti ymmärrettävä, eikä sille ollut sopivaa paikkaa osaston yleisissä tiloissa. Kehittämistoiminnan lähtökohdaksi usein muodostuukin nykyinen ongelma tai haaste, johon halutaan muutosta (Rantanen & Toikko 2009, 16). Hyvän kohtelun suunnitelman tavoitteet määriteltiin yhteisessä keskustelussa osaston vastaavan ohjaajan kanssa. Keskustelussa puntaroitiin käytössä olleen suunnitelman puutteita ja toiveita tulevan suunnitelman osalta. Koska opinnäytetyö on toiminnallinen ja se toteutetaan kehittämishankkeena, toi tämä osaltaan koko työtä koskevia tavoitteita. Yhdessä nämä ennalta asetetut tavoitteet ohjasivat kehittämishankkeen kulkua ja mahdollistavat hyvän ja tarkoituksenmukaisen lopputuloksen.

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena yleisesti on ohjeistaa käytännön toimintaa eri keinoin. Näitä keinoja voi olla erilaisten ohjeistuksien ja oppaiden luominen. Tärkeä elementti, mikä ammattikorkeakoulujen toiminnallisissa opinnäytetöissä tulisi nousta esille on käytännön toteutuksen ja sen raportoinnin yhdistäminen. Käytännön toteutus tulisi taitavasti suunnitella palvelemaan kohderyhmää. Tuotoksen mahdollinen tekstisisältö tulee muokata vastaamaan työn tavoitteita, vastaanottajia ja viestintätilannetta palvelevaksi osaksi. (Airaksinen & Vilka 2003, 9, 51.)

Työn tarkoituksena oli kehittää olemassa olevaa hyvän kohtelun suunnitelmaa niin, että siitä muodostuisi nuorille lähestyttävä sekä toimiva pohja myös tulevia hyvän kohtelun suunnitelmia varten. Kehittämishankkeissa selkeiden tavoitteiden asettaminen on erityisen tärkeää, sillä niin turvataan kehittämishankkeen tehokas toteutuminen (Vuorinen 2019). Näitä tavoitteita lähdettiin yhdessä pohtimaan osaston vastaavan ohjaajan kanssa. Yhteisen keskustelun

kautta kiteytyi hyvän kohtelun suunnitelman tavoitteet, jotka käytiin vielä jälkepäin yhdessä läpi ja nähtiin hyviksi. Tavoitteet koskevat niin virallista hyvän kohtelun suunnitelmaa, kun siitä toteutettavaa visuaalista tuotosta, sillä niiden on tarkoitus olla yksi yhtenäinen kokonaisuus. Kyseiset tavoitteet on esitettyä alla olevassa kuviossa (Kuvio 5).

Kuvio 5: Hyvän kohtelun suunnitelman tavoitteet

Opinnäytetyön tuotoksena toteutettavan hyvän kohtelun suunnitelman tulisi olla visuaalisesti houkutteleva. Sen tulisi herättää nuorten ja heidän läheistensä mielenkiinto. Visuaalinen tuotos sijoitetaan osaston yhteisiin tiloihin, joissa aikaa viettävillä nuorilla tai ohikulkevilla vierailijoilla on mahdollisuus pysähtyä tarkastelemaan sitä. Näin ollen tuotoksen visuaalisella ensivaikutelmalla on suuri valta. Visuaaliseen houkuttelevuuteen sisältyy hyvä sommittelu, värimaailma, kuvat ja muodot, kirkkaus sekä yleinen ilme. Myönteinen visuaalinen ensivaikutelma aiheuttaa sen, että tuotos vetää puoleensa ja sitä alkaa katselemaan tarkemmin. (ks. Huuhka, Laaksonen & Laaksonen 2006, 2-3, 9.)

Toisena tavoitteena nousi esille se, että suunnitelman tulisi olla kieliasultaan selkeä ja nuorille ymmärrettävä. Tekstistä tulisi poistaa ylimääräiset vaikeasti ymmärrettävät käsitteet ja lakipykälät. Osaston vastaavan ohjaajan toiveena oli, että tekstissä voitaisiin myös hyödyntää nuorten keskuudessa käytettäviä sanoja. Tavoitteena oli, että nuori ymmärtäisi lukemansa, eikä hänen tarvitsisi turhautua lukiessaan vaikeita ilmaisuja.

Kolmantena tavoitteena pohdittiin sitä, että hyvän kohtelun suunnitelman visuaalinen tuotos tulisi olla kestävä ja turvallinen. Tällä viitataan osaston ajoittain nopeasti muuttuviin tilanteisiin, jolloin nuori saattaa hermostua ja lähellä olevat esineet voivat sen johdosta rikkoutua.

Materiaalina ei näin ollen olisi sopivaa käyttää esimerkiksi lasia. Turvallisuuteen kuuluu se, että visuaalinen tuotos ei sisältäisi minkäänlaisia teräviä irrotettavia osia, kuten nuppi-neuloja. Visuaalinen esitys tulee olla hyvin kiinnitetty seinään ja se ei saa olla esteenä liikkumiselle.

Neljäntenä tavoitteena keskusteluissa nousi esille se, että suunnitelman olisi hyvä olla helpposti päivitettävissä ja muokattavissa. Suunnitelman olisi hyvä olla erillistä osista koostuva, eikä välttämättä yksi iso kokonaisuus. Näin tarvittavia osia voitaisiin muokata ilman, että koko suunnitelmaa tulisi uudistaa. Lastensuojelulaissa (417/2007) 61b§:ssä on määritelty, että hyvän kohtelun suunnitelmaa tulisi päivittää vuosittain. Visuaaliseen tuotokseen käytetyt tekstit tallennetaan sähköiseen muotoon, jotta vuosittainen päivitys olisi helpompaa.

Keskeisimpänä tavoitteena nähtiin se, että hyvän kohtelun suunnitelma toimisi niin henkilökunnalle, kuin asiakkaillekin eräänlaisena lupauksena siitä, millaista työtä osastolla tehdään. Suunnitelma voisi yleisissä tiloissa muistuttaa henkilökuntaa siitä, minkälaista on hyvä kohtelu ja miten sitä pyritään toteuttamaan. Suunnitelman pohjalta nuoret ja läheiset osaavat myös odottaa, millaista kohtelua henkilökunta on sitoutunut tuomaan esille työssään. Hyvän kohtelun suunnitelman tavoitteena on tehdä kaikille selväksi yhteiset pelisäännöt.

Nämä kaikki viisi tavoitetta muodostivat toiminnallisen kehityshankkeen tavoitteet, joiden tarkoituksena oli ohjata työn suunnittelua, tekemistä ja lopullista arviointia. Kehittämishankkeen prosessissa huomioidaan myös toiminnallisen opinnäytetyön yleiset tavoitteet, jotka määrittelevät koko opinnäytetyön onnistumista. Toiminnallisen kehittämissuunnitelman keskeisten piirteiden mukaisesti alussa asetettujen tavoitteiden on tarkoitus kulkea mukana koko työskentelyn ajan, kunnes työn lopussa arvioidaan tavoitteiden saavuttamista.

4.2 Kehittämistoiminnan organisointivaihe

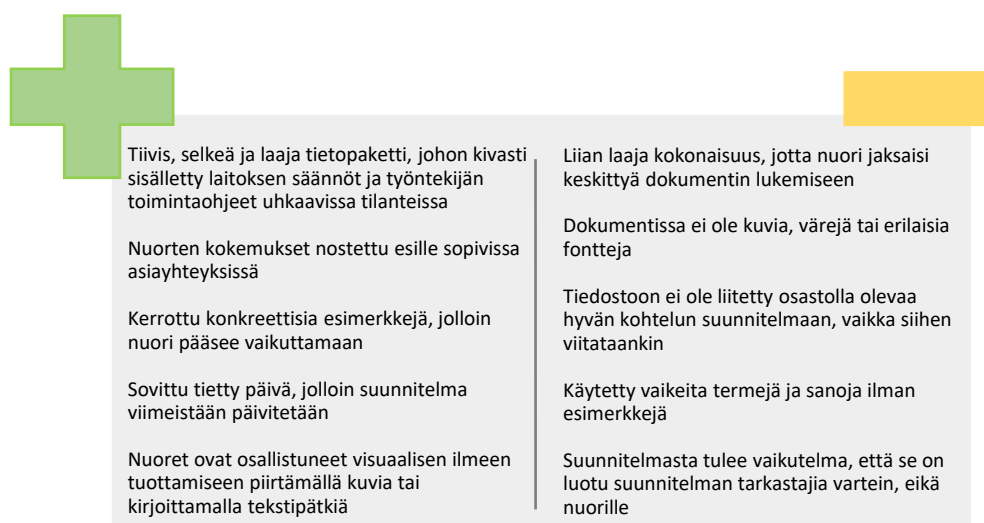
Kehittämissuunnitelman tarve nousi esille työelämäkumppanilta. Yhteisessä keskustelussa osaston vastaava ohjaaja esitti toiveen hyvän kohtelun suunnitelman uudistamisesta visuaaliseen muotoon. Hän esitteli suunnitelman tarkoitusta ja kertoi edellisen toteutuksesta. Edellisenä vuonna osaston työryhmä loi Power Point-esityksen, johon he kokosivat suunnitelman ja keräsivät siihen nuorten kokemuksia. Esitys on ollut tulostettuna osaston ilmoitustaululla. Vastaava ohjaaja toi esille yhteisessä keskustelussa, ettei kokenut suunnitelman palvelevan tarkoitusta.

Tunnistimme molemmat suunnitelman heikkoudeksi sen, että se ei ole visuaalisesti houkutteleva, eikä se ole nuorten kokemuksesta ymmärrettävä. Suunnitelma ei myöskään ollut tarpeeksi esillä, jotta nuoret ja ohikulkevat vierailijat olisivat kiinnittäneet siihen huomiota. Näiden perusteluiden joukossa on myös lakisääteinen suunnitelman päivittämisen velvoite, sillä suunnitelma päivitettiin edellisen kerran noin vuotta aiemmin. Kehittämissuunnitelman

perustelut kumpusivat käytännön kokemuksista ja nykyisen suunnitelman kompastuskivistä. Näiden perustelujen kautta hahmottui myös uuden hyvän kohtelun suunnitelman tavoitteet. Lyhyesti tiivistettynä tavoitteena oli, että suunnitelma on visuaalisesti houkutteleva, nuorille ymmärrettävä, turvallinen, tarkoitusta palveleva sekä henkilökunnalle arjessa toimiva työkalu.

Ideoimisen ja tavoitteiden asettamisen jälkeen alkoi kehittämishankkeen organisointi. Tässä työvaiheessa keskityttiin keräämään tietoperustaa hyvän kohtelun suunnitelman ympäriltä. Keskeisiksi teemoiksi nousivat lastensuojelu, lapsen oikeudet ja sijaishuolto, sillä hyvän kohtelun suunnitelma koskettaa jokaista näitä. Tietoperustaan tutustumalla saatiin syvempi ymmärrys suunnitelman taustasta ja merkityksestä. Tietoperustaan perehtymällä löydettiin myös ohjeistuksia ja vinkkejä suunnitelman luomiseen. Organisointiin kuului myös nykyiseen hyvän kohtelun suunnitelmaan perehtyminen. Vastaavan ohjaajan kanssa keskusteltaessa todettiin, että suunnitelmassa oleva teksti ja sen viesti on kohdillaan, vaikka sitä ei ollakaan esitetty parhaimmassa muodossa. Nähtiin hyväksi se, että olemassa olevaa tekstiä saa ja kannattaakin hyödyntää uudessa suunnitelmassa, sillä se on luotu työyhteisön kesken ja siihen on sisälletty nuorten kokemuksia.

Osastolla jo olleen hyvän kohtelun suunnitelman lisäksi organisointivaiheessa perehdyttiin myös toisiin hyvän kohtelun suunnitelmiin. Netistä etsittiin muiden sijaishuoltoyksiköiden hyvän kohtelun suunnitelmia ja niistä valittiin viisi tarkempaan tarkasteluun. Eettisistä syistä näitä sijaishuoltopaikkoja ei mainita nimeltä. Tarkastelussa keskityttiin erityisesti siihen, miten lakisääteiset sisällöt on kuvattuna suunnitelmassa, miten nuoria on osallistettu suunnitelman tekoon, minkälainen tuotos on suunnitelman pohjalta tehty sekä suunnitelman yleiseen visuaaliseen ilmeeseen. Alla olevaan kuvioon (Kuvio 6) kerättiin keskeisiä huomioita suunnitelmien hyvistä ja huonoista puolista.

<ul style="list-style-type: none"> Tiivis, selkeä ja laaja tietopaketti, johon kivasti sisälletty laitoksen säännöt ja työntekijän toimintaohjeet uhkaavissa tilanteissa Nuorten kokemukset nostettu esille sopivissa asiayhteyksissä Kerrottu konkreettisia esimerkkejä, jolloin nuori pääsee vaikuttamaan Sovittu tietty päivä, jolloin suunnitelma viimeistään päivitetään Nuoret ovat osallistuneet visuaalisen ilmeen tuottamiseen piirtämällä kuvia tai kirjoittamalla tekstipätkiä 	<ul style="list-style-type: none"> Liian laaja kokonaisuus, jotta nuori jaksaisi keskittyä dokumentin lukemiseen Dokumentissa ei ole kuvia, värejä tai erilaisia fontteja Tiedostoon ei ole liitetty osastolla olevaa hyvän kohtelun suunnitelmaan, vaikka siihen viitataan Käytetty vaikeita termejä ja sanoja ilman esimerkkejä Suunnitelmasta tulee vaikutelma, että se on luotu suunnitelman tarkastajia varten, eikä nuorille
--	---

Kuvio 6: Poimintoja muista hyvän kohtelun suunnitelmista

Tämän vertailun pohjalta päästiin pohtimaan sitä, millaisia näkökulmia haluttaisiin tuoda esille uudessa suunnitelmassa. Muiden sijaishuoltolaitosten hyvän kohtelun suunnitelma oli usein luotu monisivuiseksi PDF dokumentiksi, jossa jokainen aihealue on käyty tarkkaan läpi useita alaotsikoita hyödyntäen. Suunnitelmissa usein viitattiin siihen, että osastolla on olemassa jonkinlainen visuaalinen esitys suunnitelmasta, mutta missään dokumenteissa ei oltu liitetty kuvaa sellaisesta. Näin ollen vertailujen kautta ei saatu vinkkejä tai huomioita visuaalisen toteutuksen luomiseen. Tärkeänä nostona voitaisiin tuoda esille se, että merkityksellistä on erityisesti se, miten nuorten kokemukset saadaan näkyviin ja keskustelemaan hyvän kohtelun suunnitelman kanssa.

Organisointi jatkui erilaisten visuaalisten toteutusten pohtimisella. Vaihtoehtoina nähtiin esimerkiksi magneettitaulu, juliste, liitutaulu, kangastaulu, kehykset tai laminoitujen puhekuplat. Näitä vaihtoehtoja vertailtiin hyvän kohtelun suunnitelman tavoitteiden kautta. Huomioon otettiin myös hinta ja mahdollinen toteutustapa. Organisoinnissa päädyttiin valitsemaan suunnitelman visuaaliseen toteutukseen isot kuvakehykset. Valinta perustuu siihen, että kehykset ovat turvalliset, suunnitelma olisi helposti siirrettävissä, päivitettävissä ja siistin näköinen. Kehysten suojakalvo on tehty muovipleksistä lasin sijaan, joten se ei aiheuta turvallisuusrisiä. Taulu on helposti siirrettävissä, sillä sen takana on ripustuskoukut tai se voi mahdollisesti vain nojata seinää vasten. Kehysten sisällä oleva suunnitelma on myöskin helposti päivitettävissä, sillä tarvittaessa kehyksen voi avata ja sisältöä muuttaa. Taulun kehykset tuovat osaltaan myös siistin ilmeen, sillä siitä ei repsota tai putoa mahdollisia papereita tai laminoituja osia. Taulun kehykset ovat kooltaan myös isot, joten suunnitelmassa säilyy selkeä ilme ja se toimii katseenvangitsijana yhteisissä tiloissa.

Kehittämishankkeen organisoinnin loppupuolella alettiin suunnitella toteutuksen ajankohtaa. Ensiksi luotaisiin hyvän kohtelun suunnitelma ja sen jälkeen yhdessä nuorten kanssa tehtäisiin siitä visuaalinen tuotos yhteisiin tiloihin. Tämän yhteisen työpajan ajankohtaa suunniteltaessa puheeksi osaston työntekijöiden kanssa nousi lapsen oikeuksien päivä. Päädyin ottamaan selvää lapsen oikeuksien päivästä ja selvisi, että sen teemana tänä vuonna on lapsen oikeus hyvään kohteluun. Lapsen oikeuksien viikkoa vietettäisiin marraskuun toiseksi viimeisellä viikolla. (ks. Lapsen oikeuksien viikko 2021.) Näin sen oivaksi ajankohdaksi toteuttaa yhteinen työpaja nuorten kanssa, sillä tämän vuoden teema osui kohdilleen kehittämishankkeen kanssa.

4.3 Kehittämistoiminnan toteutus

Työn toteutus aloitettiin luomalla uusi hyvän kohtelun suunnitelma vanhan tilalle. Suunnitelman toteutustavaksi valikoitui Power Point -esitys, koska siinä nähtiin paremmat mahdollisuudet erilaisten visuaalisten ilmeiden toteuttamiselle. Diat muodostavat hyvin myös omia aihekokonaisuuksiaan. Esityksen jäsentely ja teemat muodostettiin tietoperustaan kerättyjen

vinkkien ja ohjeistusten pohjalta. Esitys lähtee liikkeelle hyvän kohtelun suunnitelman idean esittelystä, tämän jälkeen esitellään osastoa ja sen henkilökuntaa. Näiden osioiden jälkeen nostetaan esille lapsen oikeutta vaikuttaa omiin asioihin ja oikeutta hyvään kohteluun. Näihin teemoihin on linkitetty ajatuksia siitä, miten vahvistetaan lapsen itsemääräämisoikeutta henkilökunnan toimesta. Dioihin on nostettu puhekuplilla esille myös nuorten kokemuksia aiheista.

Jäsentelyn ja otsikoinnin jälkeen siirrettiin vanhasta suunnitelmasta tekstikohtia ja nuorten kokemuksia sopiviin dioihin. Tämän jälkeen diaesitykseen koottiin tekstiä rajoitustoimenpiteitä ja kerrottiin tarkemmin, mitä ne ovat ja miten niitä käytetään. Tähän kohtaan koottiin myös rajoitustoimenpiteiden muistilistan, jossa kiteytyy keskeisesti niiden käytön tarkoitus ja toimintatapoja niitä toteutettaessa. Rajoitustoimenpiteiden jälkeen esitykseen koottiin tietoa siitä, miten nuorille tiedotetaan heidän muutoksenhakumahdollisuuksistaan. Tämän jälkeen kokosin dian, jossa kuvataan sitä, miten nuorten, henkilökunnan sekä muiden vierailijoiden turvallisuudesta huolehditaan rajoitusten käytön yhteydessä. Lopussa kuvattiin myös sitä, miten toimitaan rajoitustoimenpiteiden jälkeen.

Osaston työryhmä oli tämän vuoden kehittämispäivillä kirjoittanut yhdessä esittelytekstin osaston henkilökunnasta ja toimintatavoista. Tätä tekstiä pilkottiin pienempiin osiin ja sitä kuljetetaan läpi esityksen, kunnes lopussa siitä muodostuu yhtenäinen lupaus nuorille ja perheenjäsenille. Viimeisenä työvaiheena esitystä tehtäessä luotiin visuaalinen ilme, joka on selkä, mutta mielenkiintoinen. Teemaväriksi valikoitui sininen Vantaan kaupungin logon mukaisesti. Teemassa näkyy käsinkirjoitettua tekstiä, korostuskynän hyödyntäminen, muistivihkon sivuja ja sinisen maalin vetoja pensselillä. Teeman ilmeen kautta haluttiin tuoda esille ajatus siitä, että hyvän kohtelun suunnitelma on kasattu käsin arjessa yhdessä ohjaajien ja nuorten kanssa.

Esityksen viimeistelyvaiheessa käytiin läpi hyvän kohtelun suunnitelman lakisäätteiset sisältövaatimukset ja katsottiin, että se vastaa niihin. Valmis hyvän kohtelun suunnitelma esiteltiin osastokokouksessa, jossa pyydettiin henkilökunnan kommentteja ja ajatuksia suunnitelmasta. Hyvän kohtelun suunnitelma sai erittäin positiivista palautetta ja se hyväksyttiin yhteisesti käyttöön. Osastokokouksessa työntekijät kommentoivat, että suunnitelma on erittäin taitavasti tehty ja nuorille ymmärrettävä. Hyvän kohtelun suunnitelmaan tehtiin osastokokouksen jälkeen vain muutamia visuaalisia muokkauksia, joihin kiinnitin huomioita suunnitelmaa esittäessä. Nämä olivat esimerkiksi ranskalaisten viivojen lisäyksiä tekstiin ja maalinvetojen asetelua uudelleen. Hyvän kohtelun suunnitelma löytyy lopusta liitteenä (Liite 1).

Virallisen hyvän kohtelun suunnitelman luomisen jälkeen aloitettiin huoneentaulun luomisen suunnittelu. Parhaaksi vaihtoehdoksi nähtiin yhteisen työpajan järjestäminen nuorten kanssa, sillä näin kaikki pääsevät tasavertaisesti osallistumaan. Työpajaan osallistuisi nuoria ja

osaston ohjaajia. Yhteisen työpajan sisällöstä kerrotaan tarkemmin seuraavassa alaluvussa. Työpajan järjestämisen jälkeen alettiin keräämään henkilökunnan palautetta hyvän kohtelun suunnitelmasta ja sen pohjalta luodusta huoneentaulusta.

Kehittämishankkeen arviointi on lineaarisessa mallissa toiseksi viimeinen vaihe (Kuvio 4). Kehittämistoiminnassa arvioinnin on kuitenkin tarkoitus suunnata prosessia aktiivisesti eteenpäin. Jatkuva arviointi tuo näkyviin erilaisia taitekohtia, onnistumisia ja epäonnistumisia. Kehittämishankkeessa tavoitteet ja toimintatavat voivat siis muuttua toiminnan myötä. (Rantanen & Toikko 2009, 61.) Kehittämishankkeen alussa asetettuja tavoitteita on kuljetettu työn prosessin mukana. Arviointi on ollut siis jokaisessa työvaiheessa läsnä, kun tehtiin hyvän kohtelun suunnitelman sisällöllisiä ratkaisuja tai valittiin lähdeaineistoa.

Jatkuva arviointi on mahdollistanut sen, että kehittämishankkeen missään vaiheessa ei olla päädytty umpikujaan, vaan työhön on aktiivisesti noussut uusia näkökulmia. Tämä on näkynyt esimerkiksi niin, että uusia lähteitä on löydetty jatkuvasti prosessin aikana. Toteutuksen ajan kohtaa päätettiin myös muuttaa, kun tietoon tuli lapsen oikeuksien viikon teema. Kehittämishankkeen suunnitteluvaiheessa jo todettiin hyväksi ratkaisuksi se, että hyvän kohtelun suunnitelmasta kerättäisiin lopulta palautetta henkilökunnalta ja nuorilta. Työn arviointia käydään tarkemmin läpi luvussa 5.

Kehittämistoiminnan viimeiseen vaiheeseen kuuluu tulosten levittäminen. Tuloksia voidaan levittää esimerkiksi koulutusten avulla. Työryhmän kesken voisi toteuttaa lyhyen koulutuspäivän, jossa keskitytään kehittämistoiminnan tuloksiin ja niiden pohtimiseen. Keskeisenä tarkoituksena tässä viimeisessä vaiheessa on se, että tuloksia päästäisiin sitouttamaan arkeen. (Rantanen & Toikko 2009, 63.) Osaston vastaava ohjaaja esitti toiveen, voisinko kertoa enemmän huomioitani ja kokemuksiani hyvän kohtelun suunnitelman tekemisestä kahden eri osaston yhteisillä kehittämispäivillä. Voisin siellä jakaa myös arvioinnin kautta saatuja huomioita, joita voitaisiin hyödyntää seuraavan vuoden päivityksessä. Kehittämispäivät pidetään vasta opinnäytetyön valmistumisen jälkeen, mutta se toimii hyvin keinona jakaa tuloksia joita saatiin tämän työn kautta.

4.4 Yhteinen työpaja nuorten kanssa lapsen oikeuksien viikolla

Huoneentauluun haluttiin sisällyttää mahdollisimman paljon tietoa alkuperäisestä hyvän kohtelun suunnitelmasta, jotta nuoret saisivat jo sen pohjalta selkeän käsityksen hyvän kohtelun suunnitelmasta. Tarkoituksena oli myös se, että suunnitelma ja huoneentaulu olisivat yhteneväisiä, jotta jompaankumpaan tuotokseen perehtynyt voi tunnistaa siihen kuuluvan toisen osan ja mieltää ne yhdeksi kokonaisuudeksi. Yhteneväisyyttä halusin korostaa hyödyntämällä samaa teemaa ja värimaailmaa. Hyvän kohtelun suunnitelmasta tulostettiin myös suoraan tietokuplia huoneentauluun. Huoneentaulun tieto osuus suunniteltiin ennalta ennen yhteistä työpajaa nuorten kanssa. Työpajaa varten suunniteltiin erilaisia tapoja, miten nuoret voisivat

olla osallisia huoneentaulun tekemisessä. Ennalta pohdittiin myös kysymyksiä, joilla nuorten ajatuksia voitaisiin herätellä.

Yhteinen työpaja nuorten ja ohjaajien kanssa toteutettiin lapsen oikeuksien viikolla. Työpajaan osallistui neljä nuorta, kolme ohjaajaa ja osaston vastaava ohjaaja. Hän kertoi, että innostui uudesta hyvän kohtelun suunnitelmasta niin, että halusi myös itse osallistua yhteiseen työpajaan. Työpajaan pöydälle aseteltiin valmiiksi maaleja, post-it lappuja, teippiä, kyniä ja paperia. Pöydälle tulostettiin myös lapsen oikeuksien sopimus. Työpaja aloitettiin kertomalla lapsen oikeuksien viikosta ja esittelemällä hyvän kohtelun suunnitelma sekä sen tarkoitus. Tämän jälkeen nuorille kerrottiin työpajan sisällöstä. Ensiksi nuoria ohjeistettiin valitsemaan lapsen oikeuksista yksi oikeus, joka on heille henkilökohtaisesti merkittävin ja kirjoittamaan tämän ylös lapulle. Nuoret lukivat oikeudet läpi ja siitä heräsi yhteistä keskustelua, joka tarjosi ohjaajille mahdollisuuden kertoa oikeuksista enemmän.

Tämän jälkeen nuoria ohjeistettiin piirtämään, maalaamaan tai kirjoittamaan asioita, joissa he kokevat, että ohjaajat kohtelevat heitä hyvin. Apukysymyksiä olivat: Millainen turvallinen ohjaaja on? Mitä ohjaaja tekee silloin, kun sinulle tulee olo, että minua on kohdeltu hyvin? Nuorille annettiin paljon erilaisia käytännön esimerkkejä ja tilanteita. Nuoret lähtivät pohtimaan ja kävivät myös yhteistä keskustelua aiheesta. Heitä helpotti, kun kysymys aseteltiin niin, että millainen on hyvä ohjaaja. Osalle oli haastavaa tarttua työhön, joten ohjaaja kirjoitti yhdessä heidän kanssaan ajatuksia ylös. Kirjoittelun ja piirtämisen jälkeen nuoria pyydettiin vielä viimeisenä työvaiheena vastaamaan hyvän kohtelun suunnitelman palautelomakkeeseen (Liite 2). Heille jaettiin linkit lomakkeeseen ja osa kirjoitti palautteen jo työpajan aikana ja osa taas kertoi myöhemmin illalla, että olivat käyneet täyttämässä palautteen.

Työpajan jälkeen sommiteltiin yhdessä ohjaajan kanssa tietokuplat ja nuorten tuotokset taulun pohjaan. Ne teipattiin paikalleen, jotta niitä olisi tarvittaessa helppo siirtää päivityksen yhteydessä. Pohjaan maalattiin sinisellä maalilla erilaisia tehoste-efektejä, jotta suunnitelmasta tulisi visuaalisempi. Jotta pohjaa voisi helposti päivittää jatkossa maalivedot sijoitettiin reunoihin, jotteivat ne määrittäisi tulevia asetteluja. Viimeisenä työvaiheena taulu kehystettiin ja laitettiin osaston olohuoneeseen. Valmiista huoneentaulusta on liitetty kaksi kuvaa alle (Kuvio 7 ja Kuvio 8).

4.5 Perusteluja hyvän kohtelun suunnitelmassa tehtyihin ratkaisuihin

Tässä kappaleessa käydään tarkemmin läpi sitä, millaisia ratkaisuja työssä on tehty huomioiden alussa asetetut tavoitteet. Kappaleessa kuvataan laajemmin myös sitä, minkälaisia sisällöllisiä ratkaisuja on tehty hyvän kohtelun suunnitelmassa ja huoneentaulussa pohjautuen tietoperustaan. Kehittämishankkeen tavoitteiksi asetettiin (Kuvio 5): visuaalinen houkuttelevuus, nuorille ymmärrettävä ja selkeä, kestävyys ja turvallisuus, helposti päivitettävä ja muokattava sekä henkilökunnan arvolupaus asiakkaille.

Visuaalisen houkuttelevuuteen liittyi sommittelu, värimaailma, kuvat ja muodot, kirkkaus ja yleinen ilme. Usein on kuitenkin katsojasta kiinni, millainen visuaalisuus on hänen kokemuksestaan houkuttelevaa. (Huuha, Laaksonen & Laaksonen 2006, 1-3.) Sininen väri valikoitui hyvän kohtelun suunnitelmaan Vantaan kaupungin logon mukaan. Se on myös yksi perusväreistä, joten koin sen olevan silmälle miellyttävä. Taustan jätin valkoiseksi, sillä muutoin selkeys ja kirkkaus eivät olisi olleet riittäviä. Sommitelussa huomioin sen, ettei jäisi turhaan liian isoja tyhjiä aukkoja, sillä tämä omasta kokemuksestani vie mielenkiintoa pois.

Selkeyttä ja nuorille ymmärrettävyyttä huomioitiin hyvän kohtelun suunnitelmaa kootessa paljon. Tämän tärkeyttä tuotiin esille myös useassa lähdeoteoksessa. Erityisesti siitä näkökulmasta, että eri termien sisältö tulisi selittää nuoren ymmärtämällä konkreettisella tavalla (Räty 2019, 587; Lastensuojelun keskusliitto 2019; Vaskivuo 2021). Käytössä olleessa hyvän kohtelun suunnitelmassa ei ollut ollenkaan selittävää tekstiä, joten se lisättiin kokonaan uutena tekijänä. Kuvausta korostettiin erityisesti rajoitustoimenpiteistä ja muutoksenhaku mahdollisuudesta kerrottaessa. Kuvaustekstissä hyödynnettiin puhekieltä ja välteltiin erilaisten termien käyttöä, jotta teksti olisi nuorille helpommin lähestyttävää.

Kestävyys ja turvallisuus -tavoite liittyy yksinomaan visuaalisen tuotoksen eli huoneentaulun ominaisuuteen. Edellisestä luvusta löytyy perustelut kehyksien valikoitumiseen. Siinä kohtaa keskityttiin tarkasti siihen, että turvallisuus tavoite säilyy, sillä siitä ei voi osaston hehtisessä arjessa tinkiä. Hyvän kohtelun suunnitelma sekä huoneentaulu ovat helposti päivitettäviä ja muokattavia. Tätä huomioitiin erityisesti suunnitelmaa laatiessa siten, että suunnitelma luotiin yleisellä Power Point -työkalulla. Suunnitelman tekstiruutujen ja sijoittelujen osalta pyrittiin huomioimaan myös se, että kuka vain uskaltaisi muokata niitä jatkossa. Huoneentaulun laitettavat infokuplat tallennettiin yleiselle käytössä olevalle kanavalle, josta jokainen voi tarvittaessa tulostaa uudet sellaiset. Huoneentauluun lisättiin kaikki teksti erillisillä lapuilla tai pohjilla, joten yhden tekstin voi tarvittaessa ottaa helposti pois ja vaihtaa sen uuteen.

Henkilökunnan arvolupaus -tavoite tulee esille sekä hyvän kohtelun suunnitelmassa että huoneentaulussa. Kehittämispäivillä kirjoitettu teksti, jossa kuvataan henkilökuntaa ja työntekoa sekä siinä välittyviä arvoja sisällytettiin hyvän kohtelun suunnitelmaan. Halusin lisätä hyvän kohtelun suunnitelman loppuun (Liite 1) dian ”meidän lupaus nuorille ja vanhemmille”, jossa

kiteytyy tekstin loppuosa yhteiseksi arvolupaukseksi. Kysyin osastokokouksessa henkilökunnan mielipidettä siitä, allekirjoittameko tekstin työryhmänä vai omilla nimillämme. Olimme kaikki samaa mieltä siitä, että omat nimet tuovat enemmän esille sitä, että jokainen työntekijä sitoutuu tähän lupaukseen. Sama teksti liitettiin myös huoneentauluun, joten arvolupaus on kaikkien nähtävillä. Lupauksen lisäksi muodostin myös ”rajoitustoimenpiteiden muistilista” dian siitä näkökulmasta, että se palvelisi niin henkilökuntaa kuin nuoriakin.

Asetettujen tavoitteiden lisäksi lähdemateriaali ja sen pohjalta koottu tietoperusta ohjasi myös osaltaan hyvän kohtelun suunnitelman rakentamista ja sisältöä. Hyvän kohtelun suunnitelman rakenne koottiin Osaamista sijaishuoltoon -hankkeen Hyvän kohtelun suunnitelma -työkirjan pohjalta. Työkirjan mukaisesti suunnitelman alussa pitäisi kuvata, mikä on hyvän kohtelun suunnitelma sekä tulisi kertoa yksikön antaman hoidon tarkoituksesta (Laine & Pietilä 2021, 9). Nämä tiedot lisättiin uutena sisältönä hyvän kohtelun suunnitelman alkuun. Lähdeteoksissa tuotiin esille myös se, että suunnitelmassa tulisi kertoa yksikön säännöistä (Räty 2019, 587; Laine & Pietilä 2021, 13). Tässä kohtaa tein ratkaisun, että lisäsin diaan ajatuskuplan, jossa ohjataan nuoria löytämään säännöt yksikön esittelylapusta, jossa ne on löydettävissä. Päätin kuitenkin huoneentauluun lisätä erillisen ”meidän säännöt” tietokuplan, johon tiivistin osaston säännöt. Sillä tavoin ne ovat kokoajan näkyvissä ja niihin voi tarvittaessa viitata.

Hyvän kohtelun suunnitelman otsikoinnissa hyödynnettiin myös Osaamista sijaishuoltoon -hankkeen työkirjaa. Työkirjassa esiteltiin, että lapsen oikeuksia voisi linkittää hyvän kohtelun suunnitelman sisältöön. (ks. Laine & Pietilä 2021, 9-11.) Tämän pohjalta valitsin hyvän kohtelun suunnitelmaan tarkemmin käsiteltäväksi lapsen oikeuden vaikuttaa omiin asioihin ja oikeuden hyvään kohteluun. Näin nämä oikeudet keskeiseksi arviointiosaston työskentelyn kannalta ja näiden oikeuksien ympärille sain hyvin linkitettyä nuorten kokemuksia ja tekstiä käytössä olleesta hyvän kohtelun suunnitelmasta. Nostin oikeudet otsikoiksi kahdelle dialle, joissa molemmissa käydään läpi kyseiseen oikeuteen liittyviä työtapoja osastolla ja kerrotaan nuorten kokemuksia niihin liittyen.

Vertailllessani muiden yksiköiden hyvän kohtelun suunnitelmia (Kuvio 6), jäin kaipaamaan kuvaa heidän tekemistään visuaalisista tuotoksista yhdessä nuorten kanssa. Tämän pohjalta päätin lisätä hyvän kohtelun suunnitelmaan dian, jossa on kuva osastolla sijaitsevasta huoneentaulusta. Näin pelkästään suunnitelmaan tutustumalla on käsitys siitä, miten suunnitelma on osastolla näkyvissä. Suunnitelman loppuun lisättiin uutena myös ”päivityshistoria” dia. Tätä suositeltiin kahdessa lähteessä ja perusteena nähtiin se, että näin päästään tarvittaessa tarkastelemaan sitä, onko päivitystä tehty vuosittain ja millaisia muokkauksia silloin ollaan tehty (ks. Vaskivuo 2021; Laine & Pietilä 2021, 19).

5 Arviointi

Kehittämistoiminnalla pyritään saavuttamaan selkeästi määriteltyjä tavoitteita. Kun toiminta etenee tavoitteellisena prosessina eteenpäin, toiminnan onnistumista voidaan mitata sen mukaan, kuinka hyvin alussa määritellyt tavoitteet on saavutettu. Arvioinnissa on hyvä kiinnittää huomio myös siihen miltä osin on onnistuttu ja miltä osin ei. Kehittämishankkeessa arviointi on jatkuvasti läsnä, sillä toiminnassa puntaroidaan jatkuvasti kehittämisen perusteluja, organisointia ja toteutusta. Kehittämistoimintaa voidaan arvioida niin sisä-, kuin ulkopuoleltakin. Sisäisen arvioinnin vahvuutena on se, että henkilö tuntee tuotoksen, hänellä on ollut mahdollisuus tutustua aineistoihin ja hän voi hyödyntää saatua arviointitietoa toiminnan jatkokehittämiseen. Sisäisessä arvioinnissa arvioija on itse ollut toteuttamassa kehittämistoimintaa, kun taas ulkoisessa arvioinnissa tarkastellaan toimintaa ulkoapäin. (Rantanen & Toikko 2009, 14, 61-62.)

Tässä luvussa käydään tarkemmin läpi koko työn aikana muodostunutta arviointia kehittämishankkeen onnistumisesta ja asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta. Arvioinnin yhteenvetoa esitellään ensimmäisessä aluvuossa, jossa reflektoidaan niin kehittämishankkeelle asetettuja tavoitteita, kuin koko opinnäytetyötä koskevia yleismaallisia tavoitteita. Seuraavassa aluvuossa esitellään nuorilta ja henkilökunnalta kerättyä palautetta. Viimeisessä luvussa pohditaan jatkokehittämisen näkökulmia ja esitellään erilaisia ideoita, joita voidaan hyödyntää seuraavan hyvän kohtelun suunnitelman päivittämisen yhteydessä.

5.1 Kokonaisarviointi

Kehittämishankkeelle asetettiin heti alkuun ytimekkäät ja hyvin muotoillut tavoitteet. Ne ovat toimineet prosessin edetessä jatkuvina reflektiivisinä solmukohtina. Esimerkiksi toteutuksellisia ratkaisuja tehtiin paljon alussa asetettujen tavoitteiden pohjalta. Sisäisen arvioinnin näkökulmasta uudesta hyvän kohtelun suunnitelmasta ja sen pohjalta toteutetusta huoneentaulusta tuli visuaalisesti houkutteleva, selkeä ja nuorille ymmärrettävä, kestävä ja turvallinen, helposti päivitettävissä oleva sekä siitä muodostui eräänlainen henkilökunnan arvopaus nuorille ja perheille. Kuten aiemmassa kappaleessa nousi esille, arviointi on ollut jatkuva osa kehittämishankkeen toteutusta. Näin ollen kaikki tavoitteet nähdään saavutetuiksi, eikä työssä jouduttu tekemään suuria korjausliikkeitä, jolloin olisi mahdollisesti joutunut tinkimään laadusta. Voidaan todeta, että työssä on tullut näkyväksi keskeinen kehittämistoiminnan ominaisuus: arvioinnin tehtävä on aktiivisesti suunnata kehittämistoiminnan prosessia (ks. Rantanen & Toikko 2009, 61).

Kehittämishankkeen onnistumista tarkastellaan myös siitä näkökulmasta, onko toiminnassa käyty kehittämissuunnitelman eri vaiheet läpi (Rantanen & Toikko 2009, 61). Opinnäytetyön toteutus päätettiin kuvata mallin vaiheiden mukaisesti (Kuvio 4), jotta sen rooli ja merkitys tulisi selkeästi esille työssä. Mallin hyödyntäminen mahdollisti myös sen, että arviointi on ollut

aktiivinen osa kehittämistoimintaa. Vaiheesta siirryttäessä toiseen voitiin pohtia, saavutettiinko edellisen vaiheen ominaiset tavoitteet, jotta voidaan siirtyä seuraavaan. Näin kehittämistoiminnan lineaarinen malli muodostui työn keskeiseksi elementiksi ja sen kaikkien vaiheiden nähdään toteutuneen työssä.

Kehittämishankkeen tavoitteiden lisäksi opinnäytetyöhön sisältyy myös toiminnallisen opinnäytetyön tuomia yleisiä tavoitteita. Ensisijaisina kriteereinä työn onnistumisessa on tuotoksen käytettävyys käyttöympäristössä ja kohderyhmässä, tuotoksen houkuttelevuus, asiasisällön sopevuus kohderyhmälle, selkeys, johdonmukaisuus ja informatiivisuus (Airaksinen & Vilkkä 2003, 53). Nämä yleiset tavoitteet nivoutuvat hienosti myös kehittämishankkeen tavoitteisiin. Käytettävyttä kohderyhmässä ja käyttöympäristössä puoltaa yksin jo lakisääteinen velvoite hyvän kohtelun suunnitelman laatimiseen. Houkuttelevuus, asiasisältö, selkeys ja informatiivisuus ovat elementtejä joita pyrittiin tietoisesti tuomaan esille hyvän kohtelun suunnitelmassa. Näiden tavoitteiden onnistumista käsitellään tarkemmin vielä seuraavassa luvussa.

Toiminnallisessa opinnäytetyössä on hyvä tarkastella myös käytettyjä lähteitä kriittisesti (Airaksinen & Vilkkä 2003, 53). Työhön rakentui lopulta laaja lähdeluettelo, josta löytyy niin Vantaan kaupungin omia sisäisiä koulutuksia hyvän kohtelun suunnitelman luomiseen kuin valtakunnallisten hankkeiden näkemyksiä ja ohjeistuksia. Lähdekritiikki huomioitiin jo teoksia valittaessa esimerkiksi tiedon ajantasaisuuden osalta. Tämä tuli huomioida erityisesti silloin, jos teoksesta pyrittiin löytämään tietoa hyvän kohtelun suunnitelmasta, sillä se tuli lakisääteiseksi vasta vuoden 2020 alussa (STM 2021). Asian uutuus vaikutti myös lähdemateriaalien laatuun ja määrään. Hyvän kohtelun suunnitelman tekemisen ohjeistusta voidaan pitää myös heikkona, vaikka kyseessä on lakisääteinen velvoite (Laine 2021).

Osana kehittämistoimintaa toteutettu yhteinen työpaja nuorten kanssa oli onnistunut. Suurin osa sillä hetkellä osastolle sijoitetuista nuorista osallistuivat yhteiseen toimintaan. Kaikki saivat pajan aikana tehtyä pyydytyt asiat ja nuorten ajatukset tulevat hyvin esille heidän tuotoksissaan. Toisaalta osa työpajaan osallistuneista nuorista olivat olleet osastolla vasta päivän tai kaksi, joten heille oli hieman haastavaa pohtia sitä, millaista on hyvä kohtelu. Yhteinen työpaja saavutti kuitenkin tarkoituksensa siinä, että nuoret olivat siinä osallisia ja teema aiheutti työskentelyn lomassa arvokasta keskustelua osaston toimintatavoista ja ohjaajista.

On tärkeää kuitenkin pohtia sitä, oliko työpaja nuorien kokemuksen mukaan turvallinen ympäristö jakaa avoimesti omia ajatuksiaan. Keskustelussa nousi kylläkin esille nuorien esille tuomia kohtia, joissa he näkivät kehitettävää. Tästä huolimatta työpajassa oli kuitenkin läsnä toisilleen tuntemattomia nuoria, joiden läsnäolo saattaisi aiheuttaa sen, ettei joku sanoisi omia ajatuksiaan ääneen. Eettisyyttä vahvistavana tekijänä oli hyvin kuitenkin se, että nuoret saivat kirjoittaa ajatuksensa lapuille, jotka kerättiin heti valmistuttuaan pois muiden silmistä. Jos työpaja oltaisiin toteutettu yksilöllisinä työpajoina osa olisi voinut kertoa rohkeammin

kokemuksiaan. Toisaalta työpajassa nousi hyvin myös esille taas ryhmän tuoma keskustelu ja ajatusten jakaminen. Jotkut nuoret yhtyivät toisen kommenttiin ja olivat samaa mieltä asioista.

Kehittämishankkeena toteutettu tuotos on julkista tietoa, sillä hyvän kohtelun suunnitelma tulee tarvittaessa lähettää nuoren vastaavalle sosiaalityöntekijälle tai nuoren huoltajille (Lapsensuojelulaki 417/2007). Kehittämistyön tietoperusta koostuu myös pääosin julkistetusta materiaalista. Lukuun ottamatta Vantaan kaupungin sisäisiä ohjeistuksia koskien hyvän kohtelun suunnitelmaa. Luotu hyvän kohtelun suunnitelma on lakisääteinen, joten siihen kuuluva prosessi on lähtökohtaisesti eettisesti neutraali. Hyvän kohtelun suunnitelma, eikä sen työskentelyä kuvaava opinnäytetyö sisällä tunnistettavia tietoja asiakkaista tai henkilökunnasta, joten työntekijöiden ja nuorten anonymisuus on turvattu. Palautteet hyvän kohtelun suunnitelmasta kerättiin myös anonyymisti. Palautteen keräämistä käydään tarkemmin läpi seuraavassa luvussa. Sen jälkeisessä luvussa nostetaan taas esille huomioita siitä, miten hyvän kohtelun suunnitelmaa voisi kehittää jatkossa.

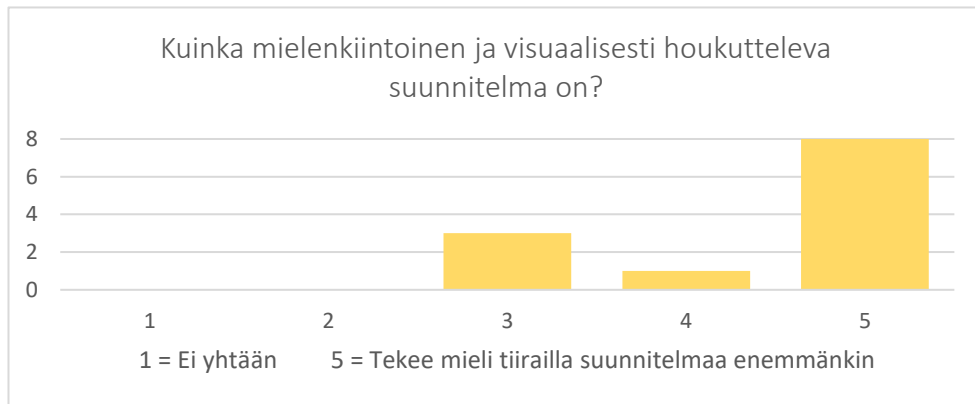
5.2 Nuorten ja henkilökunnan palaute

Näin tärkeäksi kerätä myös nuorten ja henkilökunnan palautetta hyvän kohtelun suunnitelmasta kehittämishankkeen sisäisen arvioinnin lisäksi. Kohderyhmän palautteen kautta voidaan myös pohtia sitä, onko työlle asetettuja tavoitteita saavutettu. Näin kehittämishankkeen arviointi ei perustu vain sisäiseen subjektiiviseen arvioon. (ks. Airaksinen & Vilkkä 2003, 157.) Henkilökunnan ja nuorten arvioinnin perusteella saadaan näyttöä myös siitä, kuinka onnistunut ja toimiva tuotos on (ks. Rantanen & Toikko 2009, 61).

Palautteen keräämiseksi luotiin sähköinen Google Forms kysely. Sähköinen muoto nähtiin parhaaksi vaihtoehdoksi, koska tällöin vastaukset saadaan anonyymisti ilman mitään tunnisteita palautteen täyttäjistä. Oman käyttäjäkokemuksen pohjalta näin myös nuorten näkökulmasta mielekkäämmäksi sähköisen kyselyn täyttämisen verrattuna paperiseen lomakkeeseen. Palauttelomakkeen kysymykset muodostettiin kehittämishankkeen tavoitteiden mukaisesti. Näin kysymysten kautta voidaan arvioida sitä, saavutettiin asetettuja tavoitteita. Palauttelomakkeen kysymykset löytyvät työn lopusta liitteenä (Liite 2). Nuorten palaute kerättiin työpajapäivänä ja henkilökunnalle linkki jaettiin sähköpostin kautta. Yhteensä vastauksia saatiin 12, joista nuoria oli neljä ja ohjaajia kahdeksan.

Ensimmäisessä kysymyksessä selvitettiin täyttäjän roolia. Vaihtoehtoina olivat osaston työntekijä, nuori tai muu. Kyselyyn vastasi henkilökuntaa ja nuoria. Toisessa kysymyksessä kysyttiin hyvän kohtelun suunnitelman visuaalista houkuttelevuutta asteikolla 1-5, 1 ollen ei yhtään ja 5 tarkoittaen, että suunnitelmaa tekee mieli katsella enemmänkin. Enemmistö, eli kahdeksan

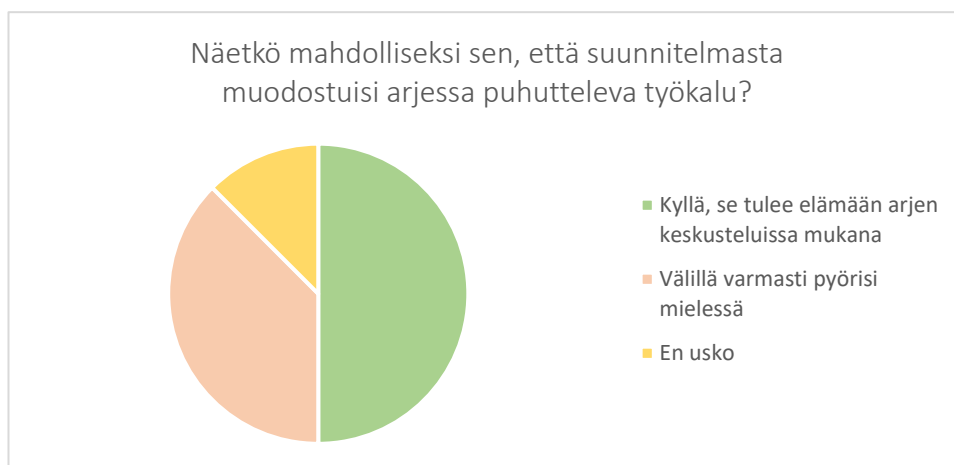
vastaajaa valitsi vaihtoehdon 5, yksi valitsi vaihtoehdon 4 ja kolme vastaajaa valitsivat vaihtoehdon 3. Kysymyksen vastauksista on esitettyä kuvio alapuolella (Kuvio 9).

Kuvio 9: Suunnitelman mielenkiintoisuus ja visuaalinen houkuttavuus

Kolmannessa kysymyksessä, jossa kysyttiin, kuinka ymmärrettäviä ja selkeitä suunnitelman tekstit olivat, 10 vastaajaa valitsi vaihtoehdon: Kyllä, ymmärrän mitä siinä kerrotaan. Loput kaksi olivat valinneet vaihtoehdon: Joitakin kohtia voisi vielä selkeyttää. Nuorille osoitettuun kysymykseen: ”Jos joku kysyisi sinulta, mikä on hyvän kohtelun suunnitelma, osaisitko vastata?” kukaan nuorista ei valinnut vaihtoehtoa ”En tiedä ollenkaan mistä puhutaan”, vaan vastaukset jakautuivat tasan kahden ensimmäisen vaihtoehdon välillä. Nämä olivat ”Joo, suurin piirtein” ja ”Ehkä muutamalla sanalla”.

Henkilökunnalta kysyttiin, näkevätkö he mahdolliseksi sen, että suunnitelmasta muodostuisi arjessa puhutteleva työkalu. Vastaukset jakautuivat niin, että neljä valitsi vaihtoehdon ”Kyllä, se tulee elämään arjen keskusteluissa mukana”, kolme vaihtoehdon ”Välillä varmasti pyörisi mielessä” ja yksi vaihtoehdon ”En usko”. Tämän kysymyksen vastauksista on esitettyä kuvio alla (Kuvio 10).

Kuvio 10: Suunnitelman muodostuminen arjessa puhuttelevaksi työkaluksi

Kysyttäessä hyvän kohtelun suunnitelmalle kouluarvosana, puolet, eli kuusi vastaajaa antoivat suunnitelman arvosanaksi numeron 10. Neljä valitsi numeron 9, yksi valitsi 7 sekä yksi numeron 5. Numeron 5 oli antanut osaston nuori ja numeron 7 osaston ohjaaja. Keskiarvo saaduista numeroista on 9, eli kiitettävä.

Viimeinen palautelomakkeen kysymys antoi vastaajalle mahdollisuuden jättää avointa palautetta. Tämä kysymys ei ollut pakollinen täyttäjälle. Avointa palautetta työstä jätti viisi vastaajaa. Kahdessa vastauksessa kommentoitiin suunnitelman ulkoasua. Ulkoasu koettiin raikkaaksi, selkeäksi ja visuaalisesti kauniiksi. Tekstiä ei ollut palautteen antajan kokemuksesta liikaa ja sisältö on nuorille ymmärrettävä. Yhdessä kommentissa tuotiin esille ajatus, että tehty suunnitelma on paljon parempi ja selkeämpi kuin aiempi hyvän kohtelun suunnitelma. Huoneentaulun sijaintia kommentoitiin myös hyväksi, sillä niin vanhemmat kuin nuoretkin näkevät sen.

Erässä kommentissa otettiin kantaa koko suunnitelman luomisen prosessin toteutukseen. Siinä todettiin, että suunnitelman rakentamiseen on osallistettu vahvasti nuori ja työntekijöitä. Suunnitelma toimii palautteen antajan kokemuksesta erinomaisena työkaluna työntekijöille huomioida entistä vahvemmin lapsen ja perheen oikeudet omassa työssä. Kommentin mukaan suunnitelman toteutus on ollut loistava ja suunnitelma on helposti lähestyttävä. Kommentissa todettiin, että suunnitelma antaa nuorelle helposti herätteen tutkia omia oikeuksia lisää ja mahdollisuuksia vaikuttaa omiin asioihin. Tämän laajemman palautteen lopussa palautteen antaja totesi, että tuotos on puhutteleva sekä visuaalisesti helppo aiheen moniulotteisuuden vastapainoksi.

Palautelomakkeen avulla kerätyn arvioinnin näkökulmasta voitaisiin todeta, että hyvän kohtelun suunnitelma oli onnistunut asetetuissa tavoitteissa. Merkittävänä kohtina tässä tavoitteen saavuttamisessa on nuorille esitetyn kysymyksen vastaukset. Nuorista kukaan ei valinnut vaihtoehtoa ”En tiedä ollenkaan mistä puhutaan”, joten kaikille oli syntynyt mielikuva siitä, mikä on hyvän kohtelun suunnitelma. Henkilökunnastakin valtaosa oli sitä mieltä, että suunnitelma varmasti elää silloin tällöin arjen keskusteluissa mukana toimivana työkaluna.

Visuaalinen houkuttelevuus on aina henkilökohtainen kokemus, joten tämä huomioiden myös siinäkin onnistuttiin, sillä valtaosa valitsi vaihtoehdon 5, eli suunnitelmaa teki mieli pysähtyä hetkeksi katselemaan. Avoimen palautteen vastauksissa on hienosti kommentoitu suunnitelman visuaalisuutta, esillepanoa ja toteutusta. Viimeinen kyseisistä kommenteista otti kantaa myös kehittämishankkeen kokonaisvaltaiseen toteutukseen, siinä nähtiin henkilökunnan ja asiakkaiden osallistaminen toimivana ja suunnitelman kokonaisuutena tukevan nuoria ja heidän perheitään omiin oikeuksiin tutustumisessa.

5.3 Hyvän kohtelun suunnitelman kehittäminen jatkossa

Hyvän kohtelun suunnitelmalla on useita erilaisia jatkokehittely mahdollisuuksia. Lähtökohtaisesti ajatellen suunnitelman on vapaamuotoinen ja sen on hyvä olla yksikkönsä näköinen (Härkönen 2020). Tämä antaa laajan kirjon mahdollisuuksia muokata suunnitelmaa vastaamaan eri aikakausien ja asiakasryhmien tarpeita. Tässä luvussa jaan kehitysehdotuksia, jotka ovat nousseet esille kehittämishankkeen työstämisen aikana.

Kehittämishankkeen tuotoksena saatiin muodostettua toimiva ja helposti päivitettävä pohja hyvän kohtelun suunnitelmalle sekä sen visuaaliselle tuotokselle. Jatkossa on mahdollista päivittää sisältöä samaan pohjaan esimerkiksi päivittäen nuorten kokemuksia tai tekstisisältöä. Nuorten kanssa voidaan järjestää uusi työpaja, jossa järjestellään huoneentaulun sisältö uudelleen ja luodaan esimerkiksi piirroksia yhdessä hyvästä kohtelusta. On myös mahdollista, että yksikössä voidaan luoda kokonaan uusi pohja suunnitelmalle tai kehitellään uusi visuaalinen tuotos. Myös tässä on varmasti hyödyllisenä osana nyt päivitetty hyvän kohtelun suunnitelma, jonka sisältöä voidaan pitää ohjeistuksena uuden luomiseen. Uuden suunnitelman voi luoda esimerkiksi samalla rakenteella, mutta eri sisällöllä.

Nuoria voidaan osallistaa suunnitelman tekoon myös eritavoin kuin työpajan muodossa. Jatkossa voisi esimerkiksi omaohjaajan kanssa kahdenkeskisessä työskentelyssä kerätä nuorten kokemuksia tai luoda yhdessä sisältöä suunnitelmaan. Jos nuoret ovat vetäytyviä ja eivät uskalla osallistua yhteiseen tekemiseen on mahdollista luoda esimerkiksi Google Forms lomake, johon kerätään anonymisti nuorten kokemuksia, joita ohjaajat päivittävät suunnitelmaan. Nuoria voidaan myös lähestyä uudella kysymysten asettelulla kuvaamaan hyvää kohtelua. Heitä voitaisiin pyytää esimerkiksi kuvaamaan yhdellä adjektiivilla hyvää kohtelua tai heitä voisi pyytää kuvittelemaan erilaisia tilanteita, joihin heidän tulisi luoda hyvän kohtelun mukaisia ratkaisuja.

Vastaanotto-osastolla olisi mahdollista myös kerätä nuorten vanhempien tai huoltajien kokemuksia hyvästä kohtelusta. Vanhempien kokemuksista voisi luoda yhden osan esimerkiksi huoneentauluun. Toisten vanhempien kokemukset taululla toimisivat varmasti hyvinä rohkaisuina niille vanhemmille, joiden lapsi on juuri sijoitettu osastolle ja elämä tuntuu jatkuvana kriisistä toiseen siirtymisenä. Visuaalista tuotosta voisi jatkossa myös muuttaa eri muotoon. Visuaalisuutta voisi lisätä esimerkiksi maalaamalla yhdessä nuorten kanssa ison maalauksen, johon kaikki ovat päässeet osallistumaan. Tämä voisi olla esimerkiksi hyvän kohtelun puu, jonka lehtiin kerätään nuorten kokemuksia. Uusissa visuaalisissa tuotoksissa on kuitenkin hyvä huomioida se, että tuotos sisältäisi mahdollisimman paljon tietoa hyvän kohtelun suunnitelmasta. Näin visuaalinen tuotos kytkeytyy osaksi hyvän kohtelun suunnitelmaa ja sen lukija saa mielikuvan siitä, mikä on hyvän kohtelun suunnitelma.

Jos hyvän kohtelun suunnitelmaa luodessa ei tarvitsisi huomioida mahdollisia taloudellisia resursseja, olisi mahdollista tehdä visuaalinen tuotos myös sähköiseen muotoon. Tämä voisi olla esimerkiksi sähköinen infotaulu, jossa vaihtuu automaattisesti hyvän kohtelun suunnitelman diaesitys. Diaesitykseen voisi liittää myös nuorten piirroksia ja kokemuksia tällöin enemmän. Vastaanotto-osaston arkeen tämä ei kuitenkaan välttämättä sopisi, sillä infotauluun voisi ajoittain kohdistua nuorten aggression purkaa. Sähköinen toteutus voi kuitenkin tulevaisuudessa olla ajankohtainen vaihtoehto. Hyvän kohtelun suunnitelman voisi esimerkiksi tällöin lähettää uuden nuoren puhelimeen, jolloin hänellä olisi mahdollisuus tutkiskella suunnitelmaa rauhassa omassa huoneessaan.

Hyvän kohtelun suunnitelmasta saadun palautteen perustella jatkossa olisi mahdollista vielä tarkentaa joitakin kohtia suunnitelman tekstisisällöstä. Visuaalista ulkoasua voisi myös muokata vielä mielenkiintoisempaan muotoon. Palautteessa henkilökunnasta muutama oli tuonut esille, että sisältöä voisi tarkentaa ja kouluarvosanoina osa oli valinnut numeron 7 tai 9. Voidaan pitää kuitenkin suunnitelman dynaamisen ominaisuuden takia erittäin hyvänä sitä, että henkilökunta on nähnyt suunnitelmassa parantamisen varaa. Näin henkilökuntaa on aktivoitu siinä ajatusprosessissa, että he voisivat ottaa osaa suunnitelman päivittämiseen. Tämä on ehkä osaltaan tehnyt suunnitelmasta myös helpommin lähestyttävän. Palautteen perusteella suurin osa henkilökuntaa koki, että suunnitelmasta tulee varmasti arjessa puhutteleva työkalu. Tämä on myös osaltaan mitä luultavimmin lisännyt heidän innostustaan ryhtyä muokkaamaan suunnitelmaa ja tekemään siitä yhä tiiviimmän osan osaston arkea ja käytäntöjä.

Hyvän kohtelun suunnitelman päivittäminen tulee olla jokavuotista, joten suunnitelmaa voi lähteä kehittämään eteenpäin myös pienin askelin. Kehittämisestä voi tehdä myös pidempikestoisemman prosessin, esimerkiksi niin, että vuoden aikana jokaiselta uudelta asiakkaalta pyydetäisiin yksi kokemus hyvästä kohtelusta. Näin saadaan kerättyä laajemmin nuorten kokemuksia ja suunnitelman päivittäminen ei olekaan suuri työ, kun huoneentaulu järjestetään uudelleen ja siihen lisätään vuoden aikana kerätyt kommentit. Myös uusien ja eri työntekijöiden osallistaminen suunnitelman päivittämiseen, voi viedä suunnitelman kehitystä uuteen suuntaan, jota ei osattu ennalta edes kuvitella.

6 Pohdinta

Kehittäminen on käytännöllistä asioiden korjaamista, edistämistä ja parantamista (Rantanen & Toikko 2009, 16). Opinnäytetyössä nämä elementit tulivat esille ja kehittämishanke oli onnistunut sekä palveli työelämän tarpeita. Päivitetty hyvän kohtelun suunnitelman pohja antaa työntekijöille oivan mahdollisuuden jatkaa sen kehittämistä jatkossa vielä eteenpäin. Voidaan myös siis ajatella, että opinnäytetyö on kokonaisuudessaan saavuttanut tavoitteensa, sillä työn on tarkoitus olla työelämälähtöinen ja käytännönläheinen (ks. Airaksinen & Vilkkä 2003,

10). Kehittämistoiminnan näkökulmasta tarkasteltaessa voitaisiin ajatella, että toimiva ja onnistunut kehityshanke on sellainen, joka perustelee itsessään kehitystarpeen, jonka se on tullut täyttämään.

Lapsen oikeuksien viikon teema oli tänä vuonna lapsen oikeus hyvään kohteluun (Lapsen oikeuksien viikko 2021). Tämän oikeuden lisäksi lapsen oikeuksien sopimukseen on listattuna myös useita erilaisia oikeuksia, kuten lapsen oikeus osallisuuteen kaikissa häntä koskevissa asioissa ja lapsen oikeus saada selvitys mahdollisten rajoitustoimenpiteiden käytöstä (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991). Näiden oikeuksien pohtimisen ja käsittelemisen kautta ymmärsin hyvän kohtelun suunnitelman keskeisen merkityksen sijaishuollossa. Työpajassa esitellessäni lapsen oikeuksia nuorille, muutama kommentoi, ettei ikinä ole edes lukenut oikeuksia läpi. Vaikka nuorille kerrotaan osaston käytänteistä, säännöistä ja rajoitustoimenpiteiden tiedoksiannon yhteydessä muutoksenhakuoikeudesta, eivät he välttämättä ymmärrä sen tarkemmin, mistä teemoista ja oikeuksista puhutaan. Nuorilla tulee olla helppo keino tavoittaa kaikki tämä tieto.

Hyvän kohtelun suunnitelmalla pyritään vastaamaan tähän tarpeeseen. Hyvän kohtelun suunnitelman tarkoitukseen ja merkitykseen syventymisen ja perehtymisen jälkeen voisin todeta, että suunnitelman ydin tarkoituksena on olla lapsen oikeuksien turvaaja. Suunnitelmaa voisi luonnehtia myös sijaishuoltoon sijoitetun lapsen tai nuoren ensimmäiseksi lähteeksi oppia omista oikeuksistaan, sillä suunnitelman tulisi olla nuorille ymmärrettävä ja sen tulisi sisältää heidän oikeuksiaan vahvistavan toiminnan kuvausta. Hyvän kohtelun suunnitelman kautta annettu tieto antaa nuorille mahdollisuuden selvittää yhdessä työntekijän kanssa sääntöjä, rajoitustoimenpiteitä ja kasvatustoimintoja. Yhteinen keskustelu osallistaa nuorta pohtimaan omia oikeuksiaan. Yhdessä keskustelemalla tehdään vaikeita asioita nuorille ymmärrettäväksi (ks. Rätty 2019, 587).

Hyvän kohtelun suunnitelmaa luodessa on tärkeää tiedostaa sen merkitys lapsen osallisuuden ja oikeuksien vahvistajana. Jokaisella yksiköllä on oikeus tehdä suunnitelmasta omannäköinen ja osa on irrottanut virallisen hyvän kohtelun suunnitelman erilliseksi osaksi sen pohjalta tehdystä tuotoksesta nuorten kanssa. Onkin erityisen tärkeää, että suunnitelma ja sen pohjalta tehty tuotos yhdessä lasten ja nuorten kanssa vastaisivat toisiaan. Tai vähintäänkin niin, että suunnitelma käytäisiin aina uuden nuoren kanssa yhdessä läpi. Keskustelu, jota työpajassa heräsi jo pelkästään nuorten kesken oli arvokasta pohdintaa omista oikeuksista ja osaston käytänteistä. Näin ollen on erityisen tärkeää, että nuoret pääsevät osallisiksi sen luomiseen.

Kehittämishankkeen työstämisen aikana tunnistin sen, miksi lastensuojelulaissa (417/2007) ollaan eritelty niin tarkasti se, että sijoitettuja lapsia tulee kuulla suunnitelmaa tehtäessä ja heille tulee antaa mahdollisuus osallistua sen tekemiseen. Vaikka suunnitelman yhtenä tarkoituksena on se, että se toimisi henkilökunnalle ohjeistuksena, on suunnitelma tehty kuitenkin

nuorille. Jos nuorella on kokemus, että häntä ei olla aiemmin kuultu tai osallistettu käsittelemään häntä koskevia lastensuojeluasioita voi hyvän kohtelun suunnitelman työpajaan osallistuminen olla hänen ensimmäinen askeleensa osallisuuteen omissa asioissa. Lapsen oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin onkin yksi lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteista (Araneva 2016a, 8). Sama oikeus on todella vahvasti suojattu myös lastensuojelulaissa (Saastamoinen 2010, 66). Hyvän kohtelun suunnitelmalla on siis erityisen merkittävä mahdollisuus toimia ensiaskeleena lapsen oikeuksien ja osallisuuden vahvistamiseen sijaishuollossa.

Nuori ei tiedä mitä hänen ei tarvitse tai tarvitsee sietää sijaishuollossa. Nuorella ei useinkaan ole tietoa, mihin olla yhteydessä mikäli kohtaa epäkohtia. Nuori ei edes välttämättä tiedä mistä etsiä tietoa asioista. (Kokemusasiantuntijoiden puheenvuoro 2021.) Se, että hyvän kohtelun suunnitelman vuosittaisen päivittämisen velvollisuus luo herätteen työntekijälle nostaa näitä teemoja keskusteltavaksi sijoitettujen nuorten kanssa tuo esille suunnitelman tarkoitusta toimia työkaluna sijaishuollossa myös työntekijöille. Herätellessäni keskustelua tästä aiheesta osaston nuorten kanssa työpajassa, usean reaktiosta huomasin, etteivät he ole ajatelleet aiemmin sitä, miten he toivoisivat ohjaajien toimivan. Puheista nousi esille kokemuksia, joissa he kokevat olonsa ikäväksi tai ei-kuulluksi. Nuorten reaktion perusteella voisi todeta, että kukaan heistä ei tiennyt, että näitä kokemuksia saa jakaa työntekijöille. Hyvän kohtelun suunnitelma toimii ainutlaatuisena puskurina keskustella laajemmin sijoitettujen nuorten kanssa oikeuksista ja kuulluksi tulemisen kokemuksista.

Nuorten vastaanotto-osasto on arviointiosasto, joten nuoret viettävät siellä vain lyhyen ajan. Hyvän kohtelun suunnitelmaa luodessa tuli kiinnittää erityisesti huomiota siihen, mitä uuden ja osastolla hetken aikaa viettävän nuoren olisi tärkeä kuulla. Hyvän kohtelun suunnitelma ei välttämättä saavuta lyhytaikaisella osastolla sen syvintä mahdollista merkitystä. Tämä johtuu siitä, että asiakkaat osastolla vaihtuvat pääsääntöisesti reilun kuukauden välein, joten suunnitelmaa tekemässä ollut nuori on saattanut jo lähteä osastolta, ennen kuin valmis teos on seinällä. Vastaavasti jos suunnitelma on päivitetty esimerkiksi maanantaina, ei enää tiistaina saapuva nuori tiedä, että kyseessä on päivitetty versio. Hyvän kohtelun suunnitelman merkitys ottaa uuden sävyn, kun se tehdään pitkäaikaiseen laitokseen. Näin hyvän kohtelun suunnitelmassa esitetyt lupaukset ovat nuoren arjessa läsnä aina kokonaisen vuoden, kunnes sitä tulisi taas päivittää.

Toisaalta taas vastaanotto-osastolla olevalla hyvän kohtelun suunnitelmalla on erityinen merkitys. Saman suunnitelman tulee näkemään moninkertainen määrä nuoria, verrattuna pidempiaikaiseen laitokseen. Osa nuorista kotiutuu, osa taas jatkaa pidempiaikaiseen sijoitukseen. Joka tapauksessa kyseessä on valtava määrä nuoria, jotka saavat juuri vastaanotto-osastolla mielikuvan omista oikeuksistaan. Niin pitkäaikaisten yksiköiden kuin vastaanottoyksiköiden hyvän kohtelun suunnitelmien merkitystä ei voi painottaa liikaa. Tärkeä on huomioida näiden yksiköiden asiakkaiden tarpeet hyvän kohtelun suunnitelmaa muodostaessa, jotta suunnitelma

todella saavuttaisi keskeisen tarkoituksensa. Jos suunnitelma on tehty nuorille ymmärrettävällä tavalla ja vastaamaan siihen yksikköön sijoitettujen lasten tai nuorten tarpeita, voi tämä tuotos olla mahdollisesti tärkein väline, jonka kautta he ovat saaneet sisäistettävää tietoa.

Kuten Vantaan kaupungin sisäisessä koulutuksessa todettiin: *”Olisi valtavan hienoa, jos vastaanotosta pitkäaikaiseen sijaishuoltopaikkaan lähtevällä nuorella olisikin ymmärrys siitä, että jokaisella lastensuojelun yksiköllä tulee olla hyvän kohtelun suunnitelma ja nuorella on oikeus osallistua sen tekemiseen”* (Härkönen 2020). On ymmärrettävää, että hyvän kohtelun suunnitelmaa voi olla haastavaa lähteä päivittämään tai muokkaamaan, sillä sen toteutuksen käytännönläheiset ohjeistukset ovat vähäiset. Ajattelen kuitenkin, että jos yksikin nuori oivaltaa suunnitelmaa tehtäessä tai sitä katsellessa, että minulla on oikeus hyvään kohteluun, on suunnitelma saavuttanut merkityksensä.

Lähteet

Painetut

Airaksinen, T. & Vilkkä, H. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Araneva, M. 2016a. Lapsen suojelu: Toteuttaminen ja päätöksenteko. Helsinki: Talentum media.

Araneva, M. 2016b. Sijaishuollossa olevan lapsen yhteydenpito-oikeus. Teoksessa Hakalehto, S. & Toivonen, V. (toim.). Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Helsinki: Helsingin seudun kauppakamari, 166-199.

Hakalehto, S. 2016. Johdatus lapsen oikeuksiin lastensuojelussa. Teoksessa Hakalehto, S. & Toivonen, V. (toim.). Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Helsinki: Helsingin seudun kauppakamari, 23-57.

Kurttila, T. 2018. Lastensuojelu lasta kuulemassa. Teoksessa Pätäri, T. & Ylikännö, M. (toim.). Tahto tehdä toisin: uusia toimintatapoja lastensuojeluun. Helsinki: Tietosanoma, 92-107.

Nyrhinen, A. 2016. Sosiaalityön ammatillinen johtaminen. Teoksessa Hakalehto, S. & Toivonen, V. (toim.). Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Helsinki: Helsingin seudun kauppakamari, 59-96.

Rantanen, T. & Toikko, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3.painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

Rousu, S. 2018a. Lastensuojelun lainsäädäntö. Teoksessa Pätäri, T. & Ylikännö, M. (toim.). Tahto tehdä toisin: uusia toimintatapoja lastensuojeluun. Helsinki: Tietosanoma, 30-65.

Rousu, S. 2018b. Mitä voisi olla uusi lastensuojelu? Teoksessa Pätäri, T. & Ylikännö, M. (toim.). Tahto tehdä toisin: uusia toimintatapoja lastensuojeluun. Helsinki: Tietosanoma, 146-153.

Räty, T. 2019. Lastensuojelulaki: Käytäntö ja soveltaminen. 4. painos. Helsinki: Edita Publishing.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa: Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing.

Saastamoinen, K. 2016. Lapsen oikeus hyvään ja perusoikeuksia kunnioittavaan sijaishuoltoon lastensuojelulaitoksessa. Teoksessa Hakalehto, S. & Toivonen, V. (toim.). Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Helsinki: Helsingin seudun kauppakamari, 134-165.

Saastamoinen, K. 2020. Lapsi sijaishuollossa: Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoitustoimenpiteet. 2. painos. Helsinki: Edita Publishing.

Sudenlehti, J. 2018. Systeminen ja moninäkökulmainen ymmärrys. Teoksessa Sudenlehti, J. & Uusitalo I. (toim.). Tulevaisuuden lastensuojelu. Helsinki: Suomen psykologinen instituuttiyhdistys, 17-33.

Uusitalo, I. 2018. Lastensuojelun vaativat tilanteet työssäoppimistilanteina ja tiedon tuottajina. Teoksessa Sudenlehti, J. & Uusitalo I. (toim.). Tulevaisuuden lastensuojelu. Helsinki: Suomen psykologinen instituuttiyhdistys, 35-47.

Virtanen, P. 2018. Lastensuojelun palveluajattelun vallankumous. Teoksessa Pätäri, T. & Ylikännö, M. (toim.). Tahto tehdä toisin: uusia toimintatapoja lastensuojeluun. Helsinki: Tietosanoma, 66-91.

Ylikännö, M. 2018. Lyhyt katsaus lastensuojelun historiaan. Teoksessa Pätäri, T. & Ylikännö, M. (toim.). Tahto tehdä toisin: uusia toimintatapoja lastensuojeluun. Helsinki: Tietosanoma, 15-29.

Sähköiset

HE 237/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta. Viitattu 20.9.2021.

<https://www.edilex.fi/mt/stvm20180042>

Huuhka, A., Laaksonen, M. & Laaksonen, P. 2006. Visuaalinen ensivaikutelma - jäsenyys kulkuskontekstin houkuttelevuudesta ja sen torjunnasta. Kuluttajatutkimus. Nyt. 1/2006, 1-17. Vaasan yliopisto. Viitattu 10.11.2021.

<http://www.kulutustutkimus.net/wp-content/uploads/2006/09/2-1-laaksonen.pdf>

Jääskeläinen, N. 2021. Nuorten kohtaamisesta. Osaamista sijaishuoltoon -hankkeen koulutuswebinaari 18.3.2021. Veturointi-toiminta. Viitattu 22.8.2021.

<https://www.youtube.com/watch?v=wCV7wYX6gLU>

Laine, S. 2021. Hyvän kohtelun suunnitelma - työkirjan esittely. Osaamista sijaishuoltoon -hankkeen koulutuswebinaari 18.3.2021. Osaamista sijaishuoltoon -hanke. Viitattu 22.8.2021.

<https://www.youtube.com/watch?v=wCV7wYX6gLU>

Laine, S. & Pietilä S. 2021. Hyvän kohtelun suunnitelma - työkirja. Osaamista sijaishuoltoon -hanke. Viitattu 20.9.2021.

<https://osaamistasijaishuoltoon.fi/wp-content/uploads/2021/03/Hyvan-kohtelun-suunnitelma-tyokirja.pdf>

Lapsen oikeuksien viikko 2021. Teema: Mulla on väliä, sulla on väliä. Viitattu 4.11.2021.

<https://www.lapsenoikeudet.fi/kampanja/lapsenoikeuksienviikko/yleista/teemat/>

Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 11.10.2021.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun keskusliitto 2019. Sijaishuollon omavalvonnassa tulisi kuulla nuoria ja käyttää heille ymmärrettävää kieltä. Viitattu 19.9.2021.

<https://www.lskl.fi/tiedotteet/sijaishuollon-omavalvonnassa-tulisi-kuulla-nuoria-ja-kayttaa-heille-ymmarrettavaa-kielta/>

Lastensuojelun laatusuositus 2019. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 14.10.2021.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Oikeusturvakeinot lastensuojelussa 2017. Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 19.9.2021.

<https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Oikeusturvakeinot-lastensuojelussa.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) 2021. Lastensuojelulain muutokset 1.1.2020. Viitattu 20.9.2021.

<https://stm.fi/lastensuojelulain-muutokset>

Suomen perustuslaki 731/1999. Viitattu 13.10.2021.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

THL 2017. Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen. Viitattu 11.10.2021.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluasiakkuuden-alkaminen>

THL 2020. Kiireellinen sijoitus. Viitattu 25.10.2021.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/kiireellinen-sijoitus>

THL 2021a. Mitä on lastensuojelu? Viitattu 20.9.2021.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

THL 2021b. Sijaishuolto. Viitattu 25.10.2021.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>

THL 2021c. Rajoitukset sijaishuollossa. Viitattu 25.10.2021.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/rajoitukset-sijaishuollossa>

THL 2021d. Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma. Viitattu 20.9.2021.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hyvaa-kohtelua-kokeva-suunnitelma>

Tilastoraportti 19/2021. 2021. Suomen virallinen tilasto, Lastensuojelu. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 11.10.2021.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142676/tr19.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Valvira 2021. Omavalvonta sosiaalipalveluissa. Viitattu 20.9.2021.

<https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/sosiaalihuollon-valvonta/omavalvonta>

Vantaan kaupunki 2021. Lapsen asuminen kodin ulkopuolella. Viitattu 20.9.2021.

https://www.vantaa.fi/terveys- ja_sosiaalipalvelut/lapsiperheiden_palvelut/lastensuojelu/lasten_vastaanottokodit

Vaskivuo, S. 2021. Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma. Osaamista sijaishuoltoon -hankkeen koulutus webinaari 18.3.2021. Pohjois-Suomen aluehallintovirasto. Viitattu 22.8.2021.

<https://www.youtube.com/watch?v=wCV7wYX6gLU>

Vuorinen, S. 2019. Mistä on tuloksellinen kehittämishanke tehty? Valtiontalouden tarkastusvirasto. Viitattu 7.10.2021.

<https://www.vtv.fi/blogit/mista-on-tuloksellinen-kehittamishanke-tehty/>

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Viitattu 12.10.2021.

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Julkaisemattomat

Härkönen, K. 2020. Eväitä ja näkökulmia hyvän kohtelun suunnitelman tekemiseen yhdessä nuorten kanssa. Vantaan kaupungin sisäinen koulutus 7.8.2020. Vantaan kaupungin lastensuojelun Valvonta- ja laatutiimi. Vantaa.

Kokemusasiantuntijoiden puheenvuoro. 2021. Lasten ja nuorten vastaanottotoiminnan työhönteisöpäivänä 8.9.2021. Vantaa.

Kuviot

Kuvio 1: Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet ja heistä huostassa ja kiireellisesti sijoitettuna olleet lapset vuosina 2000-2020 (mukaillen Tilastoraportti 19/2021).....	14
Kuvio 2: Rajoitustoimenpiteiden kolme päätösmuotoa (mukaillen Saastamoinen 2010, 166-169)	17
Kuvio 3: Lastensuojeluilmoituksen kohteena olleiden osuus väestöstä vuosina 2018-2020 (mukaillen Tilastoraportti 19/2021)	19
Kuvio 4: Kehittämistoiminnan viisi tehtävää (mukaillen Rantanen & Toikko 2009, 56-63).....	26
Kuvio 5: Hyvän kohtelun suunnitelman tavoitteet	28
Kuvio 6: Poimintoja muista hyvän kohtelun suunnitelmista	30
Kuvio 7: Hyvän kohtelun suunnitelman huoneentaulu.....	35
Kuvio 8: Huoneentaulu osaston olohuoneessa	35
Kuvio 9: Suunnitelman mielenkiintoisuus ja visuaalinen houkuttavuus	41
Kuvio 10: Suunnitelman muodostuminen arjessa puhuttelevaksi työkaluksi	41

Liitteet

Liite 1: Hyvän kohtelun suunnitelma	53
Liite 2: Palautelomake	61

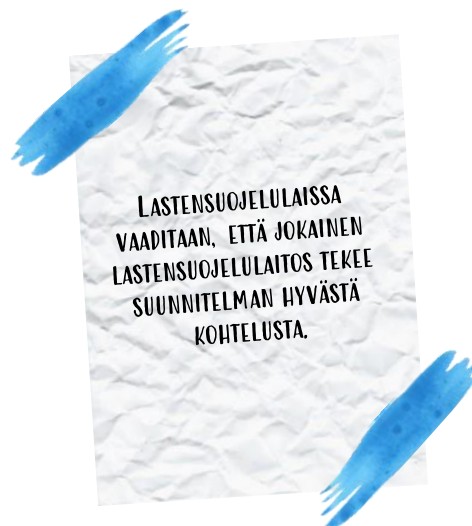
Liite 1: Hyvän kohtelun suunnitelma

HYVÄN KOHTELUN SUUNNITELMA

NUORTEN VASTAANOTTO -OSASTO 2

ÖÖÖ... MIKÄ?

SEN TARKOITUKSENA ON...

- Toimia henkilökunnalle ohjeistuksena
- Kertoa sulle, mitkä on meidän yhteiset pelisäännöt
- Vähentää tilanteita, joissa käytetään rajoitustoimenpiteitä
- Muistuttaa sua sun oikeuksista
- Saada nuorten ääni kuuluviin
- Luoda avoimuutta ja yhteisymmärrystä

NUORTEN VASTAANOTTO-OSASTO 2

MEIDÄN OSASTON SÄÄNNÖT
ON KIRJATTU YLÖS SIIHEN
LAPPUSEEN, MINKÄ SAIT
TULLESSASI

Me ollaan ympärivuorokautisesti toimiva osasto, joka ottaa vastaan kiireellisesti sijoitettuja nuoria **ERILAISISTA TILANTEISTA**.

Nuoret ovat meillä lähtökohtaisesti **30 PÄIVÄÄ**, jonka aikana arvioidaan nuoren ja perheen tuentarvetta.

Arvioinnin jälkeen nuori joko kotiutuu takaisin perheen luokse erilaisilla tukipalveluilla **TAI** nuori jatkaa uuteen laitokseen.

OHJAAJIA MEILLÄ ON 8 sekä yksi vastaava ohjaaja. Sen lisäksi meillä on toimintaterapeutti, sairaanhoitaja ja psykologi.

MILLANEN PORUKKA TÄÄLLÄ ON TÖISSÄ?

Meidän osastolla on **11 ERILAISTA TYÖNTEKIJÄÄ**. Olemme tyyppinä huumorintajuisia, nauravaisia, rohkeita sekä vastuuntuntoisia. Me ollaan myös hyviä nuoren kuulemisessa, tukemisessa sekä kannustavalla puheella ohjaamisessa. Kaikki meidän tekemä työ ja toiminta osastolla pohjautuu ajatukseen siitä, että haluamme tukea nuoria ja perheitä **OMALLA ESIMERKILLÄMME**.

Se, miten **TOIMIMME** ja **KOHTAAMME** toisemme, heijastuu myös siihen, miten kohtaamme nuoret ja perheet. Omalla toiminnallamme, ohjaamisella ja kannustamisella voimme vaikuttaa merkittävästi siihen, millaisia keinoja nuorella on arjessa.

SULLA ON OIKEUS VAIKUTTA A SUN OMIIN ASIOIHIN

JA ME HALUTAAN TURVATA SITÄ...

- Jakamalla tietoa nuorten oikeuksista osana arkea ja arviointiprosessia.
- Tukemalla, kannustamalla, ohjaamalla ja rohkaisemalla nuorta. Puhumalla nuorille luontaisin tavoin; keskusteluissa osastolla, neuvotteluissa, kerrataan asioita, käydään läpi vaikeaselkoisia kirjallisia päätöksiä sijoituksesta ja mahdollisista rajoituksista.
- Nuorten oikeuksien päivällä.
- Pyrkimällä vahvistaa nuorten kokemuksia siitä, että heidän ajatuksillaan on merkitystä ja nuoren ääni tulee kuuluviin arjessa sekä päätöksiä tehdessä.
- Tukemalla nuoren osallistumista ja osallisuutta.
- Ohjaajat eivät oleteta asioita vaan käyvät avoimesti nuoren kanssa keskustelua.

NUORTEN TOIVEITA:

- Luodaan luottamussuhde nuoreen ja vahva vuorovaikutus, jotta nuori uskaltaa tuoda mielipiteensä ilmi. 😊
- Muistetaan kehua nuoria pienistäkin onnistumisista ja teoista.
- Avoimeen keskusteluun nuoren kanssa tulee varata riittävästi aikaa, jotta nuoren ajatukset oikeasti tavoitetaan.
- Ennen tapaamisia ja palavereita käydään nuoren kanssa läpi tulevan neuvottelun kulkua ja tarvittaessa mitä jos- tilanteita.
- Käydään yksityiset nuorta koskevat keskustelut tämän omassa huoneessa, jotta muut nuoret voivat olla vaivatta yleisissä tiloissa. 😊
- Neuvotteluissa annetaan nuoren valita istumapaikka luotettavien ihmisten läheltä -> luo turvaa ja oma ääni uskalletaan saada paremmin kuuluviin.

SULLA ON OIKEUS MYÖS HYVÄÄN KOHTELUUN

JA ME OHJAAJAT HALUTAAN TOTEUTTAA SITÄ:

- Keskustelemalla, tukemalla, kuuntelemalla ja ohjaamalla johdonmukaisesti ja yksilöllisesti arjessa.
- Antamalla nuorille tuki henkisellä tasolla
- Ottamalla puheeksi asiat nuoren kanssa avoimesti
- Ei tuomita ja oleteta vaan otetaan selvää
- Tiiviillä yhteistyöllä vanhempien kanssa; käymällä keskustelua vanhemmuudesta ja tukea siinä, perhetapaamisilla, soitoilla, olemalla riittävästi tukena, ohjaamalla ja kannustamalla
- Luomalla toimiva hyvän kohtelun suunnitelma, jonka tekemiseen nuoret ovat osallistuneet

"Ohjaajat ovat johdonmukaisia sekä samalla lempeitä ja yrittävät ymmärtää nuorten kokemukset tilanteista"

"Ohjaajat ottavat selvää, mikä haastavien tilanteiden kohdalla toimii nuorelle parhaiten esim. jäykkä ohjaus, lempeä puhe, fyysinen kosketus, tuttu ohjaaja vieressä"

"Kohdataan nuori aidosti"

Meidän ohjaajat ovat kiinnostuneita nuoren ja perheen tilanteeseen liittyvistä **JUURI SYISTÄ**. Haluamme katsoa oireen ja käytöksen taakse, emmekä tuomitse ketään esim. tiettyjen asioiden ja käytöksen perusteella. Ajattelemme, että **KÄYTÖKSEN TAKANA ON AINA JOKIN SYY** tai asia, johon nuori tai perhe tarvitsee tukea.

Ajattelemme, että **MUUTOSTA EI SAA AIKAAN KRITISOIMALLA** vaan tukemalla hyvää ja toimivaa. Haasteita lähestymme siten, että mietimme perheen ja nuoren kanssa sitä, millaisia keinoja asian ratkaisemiseksi tai tueksi voisi olla, jotka **TUKISIVAT NUOREN KOTIIN PALAAMISTA**.

RAJOITUSTOIMENPITEET

MEIDÄN OSASTOLLA VOIDAAN KÄYTTÄÄ ERILAISIA RAJOITUSTOIMENPITEITÄ

MUTTA

NIIDEN PERIMMÄISENÄ TARKOITUKSENA ON AINA SUOJATA SUA JA SUN OIKEUTTA HYVÄÄN JA TURVALLISEEN KASVUUN JA KEHITYKSEEN

OOTKIN EHKÄ KUULLUKIN NIISTÄ JO JOTAIN?

NIITÄ ON ESIM:

- LVR, ELI LIIRA
- SUN TAVAROIDEN LÄPI KATTOMINEN
- JONKUN SUN TAVARAN TAI ESINEEN POISOTTAMINEN
- KIINNIPITÄMINEN

MITÄ NE EES ON?

Rajoitustoimenpiteet on tilanteita, joiden aikana rajoitetaan jotakin sun **PERUSOIKEUTTA**, esim. vapautta liikkumiseen. Eli säännöt ei oo rajoitustoimenpiteitä.

MILLON NIIT SIT KÄYTETÄÄN?

Rajoitustoimenpiteitä käytetään siinä vaiheessa kun kaikki muut keinot on käytetty. Eli se **ON VIIMEINEN VAIHTOEHTO** nuoren turvaamiseksi ja suojelemiseksi.

Siks niistä tulee tehdä **AINA PÄÄTÖS**, joka perustellaan ja annetaan sulle ja sun vanhemmille. Joihinkin päätöksiin voi hakea myös muutosta.

RAJOITUSTOIMENPITEIDEN MUISTILISTA:

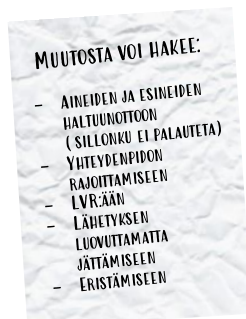

- ✓ Rajoitustoimenpide toteutetaan nuoren oikeuksia kunnioittaen ja lakia noudattaen
- ✓ Kuullaan nuorta sekä huoltajia ja kerrotaan heille heidän oikeuksistaan
- ✓ Käydään päätös yhdessä läpi nuoren ja vanhemman kanssa
- ✓ Kerrotaan, miten rajoitus toteutetaan arjessa ja suunnitellaan nuoren ja vanhempien kanssa yhdessä rajoituksen aikaa
- ✓ Nuoren ja perheen kanssa yhdessä arvioidaan rajoituksen perusteiden voimassaoloa ja rajoituksen päättämistä
- ✓ Tuetaan nuoren koulussa kotona ja harrastuksissa käymistä

"Kerrotaan nuorille rajoitusten syy-seuraussuhteista esimerkkejä käyttäen."

MITEN KERROTAAN MUUTOKSENHAKU MAHDOLLISUUDESTA?

Osaan rajoitustoimenpidepäätöksiin voi hakea muutosta. Se tarkoittaa sitä, että tehty päätös voidaan tarvittaessa kumota, jos sen perusteet ei ookkaanriittävät.

Ohjaajat kertovat aina muutoksenhaku mahdollisuudesta tiedoksiannon yhteydessä ja palaa siihen asiakkaan kanssa tarvittaessa uudelleen.

Ohjeet muutoksen hakun tekemiseen annetaan suullisesti ja kirjallisesti päätöksen yhteydessä. Ohjaajat tarvittaessa tarjoavat myös apua sen tekemiseen.

"Ohjaajat voisi muistuttaa sijoitusjakson aikana mahdollisuuksista, vaikka nuori ei ottaisi asiaa puheeksi."

"Asiat tulee käydä läpi ajan kanssa ja selkeästi selitettynä."

"Parasta olisi, jos tuttu omaohjaaja kävisi tällaisia asioita nuoren kanssa läpi."

Työhömmä kuuluu arjen lisäksi myös **VAIKEIDEN JA ARKALUONTOISTEN ASIOIDEN PUHEEKSIOTTO** perheiden ja nuorten kanssa. Olemme tottuneita ottamaan vastaan ja käsittelemään nuorten ja perheiden kanssa erilaisia tunteita, tilanteita ja kriisejä.

Joskus työssä **KOHTAAMME MYÖS UHKA JA VÄKIVALTA**, jota varten meillä on omat ja asiakkaan turvallisuutta vaalivat järjestelyt. Koulutamme myös itseämme säännöllisesti asiantuntemuksen ja ammattitaidon vahvistamiseksi.

Toki mekin olemme ihmisiä ja välillä myös erehtyväisiä. Silloin otamme vastuun omasta toiminnastamme, **PYYDÄMME ANTEEKSI** ja ryhdymme korjaaviin toimenpiteisiin.

TURVALLISUUS RAJOITUSTOIMENPITEIDEN YHTEYDESSÄ

NUORTEN JA MUIDEN TILOISSA OLESKELEVIEN

- Ohjaaja on läsnä osastolla luomassa turvaa
- Tilanteita ennakoidaan ja tarvittaessa ohjataan muita pois tilasta
- Tilanteiden jälkipuinti nuorten kanssa

HENKILÖKUNNAN

- Kaikki vuorossa olevat kantavat mukana hälyttimiä
- Tarvittaessa vartijoiden ja virkavallan läsnäolo tilanteessa
- Hyvä ja riittävä perehdytys sekä koulutus työhön
- Työntekijät tekevät tiimityötä ja raportoivat riittävästi toisiaan

"Turvallisuuuua luo se, kun kerrotaan, miksi esim. vartijat ovat läsnä osastolla."

"Jotta nuoret kokevat osaston tutuksi ja turvalliseksi, tulee nuorille esitellä paikkoja hänen tultuaan osastolle."

MITEN SIT RAJOITUSTOIMENPITEIDEN JÄLKEEN TOIMITAAN?

Meidän mielestä on erityisen tärkeää käydä **JÄLKIPUINTI** yhdessä nuoren kanssa rajoitustoimenpiteen jälkeen.

Tarkoituksena on siis jutella nuoren kanssa siitä, mitkä syyt johtivat rajoitukseen, mitä sen aikana ollaan haluttu saavuttaa ja miten jatkossa tulisi toimia vastaavissa tilanteissa.

Näin päästään parhaiten myös **ENNALTAEHKÄISEMÄÄN** samanlaisten tilanteiden toistumisen.

NUORET ON ERITYISESTI TOIVONEET, ETTÄ:

"OHJAAJA SELITTÄISI OMAN AMMATILLISEN NÄKEMYKSEN JA PERUSTELUT SELKEÄSTI."

"OHJAAJA ANTAISI ESIMERKKEJÄ, KUINKA NUORI VOI TOIMIA TOISIN, JOTTA RAJOITUSTILANTEISIIN EI VÄLTTÄMÄTTÄ ENÄÄ PÄÄDYTÄ."

MEIDÄN LUPAUS NUORILLE JA VANHEMMILLE

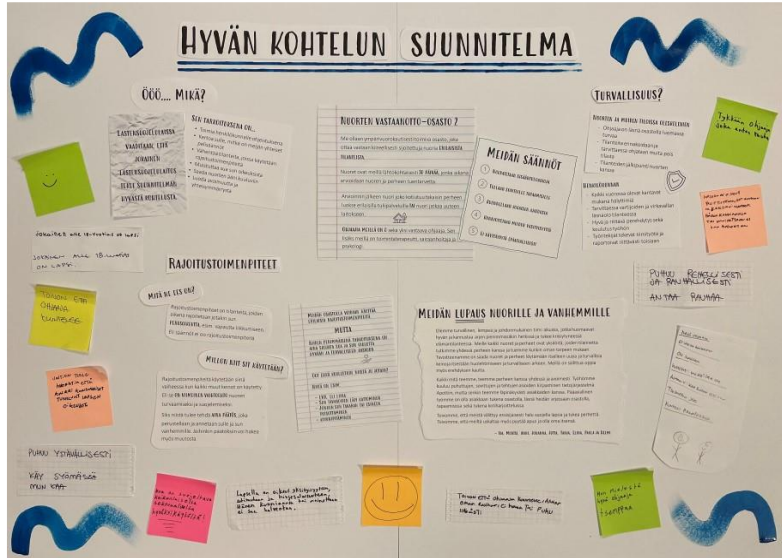
Nuorille ja perheelle olemme turvallinen, lempeä ja johdonmukainen tiimi aikuisia, jotka huomaavat hyvän ja kannustaa arjen pienimmissäkin hetkissä ja tukee kriisiytyneessä elämäntilanteessa. Meille kaikki nuoret ja perheet ovat yksilöitä, joiden tilannetta tutkimme yhdessä perheen kanssa ja tuemme kunkin oman tarpeen mukaan. Tavoitteenamme on saada nuoret ja perheet löytämään itselleen uusia ja turvallisia keinoja itsestään huolehtimiseen ja turvalliseen arkeen. Meillä on sallittua oppia myös erehdyksen kautta.

Kaikki mitä teemme, teemme perheen kanssa yhdessä ja avoimesti. Työhömmme kuuluu puhuttujen, sovittujen ja tehtyjen asioiden kirjaaminen tietojärjestelmä Apottiin, mutta senkin teemme läpinäkyvästi asiakkaiden kanssa. Pääasiallinen työmme on olla asiakkaan tukena osastolla, läsnä heidän arjessaan osastolla, tapaamisissa sekä tukena kotiharjoittelussa.

Toivomme, että meistä välittyä ensisijaisesti halu suojella lapsia ja tukea perhettä. Toivomme, että meiltä uskaltaa myös pyytää apua ja olla oma itsensä.

- (TÄSSÄ KOHTAA OHJAAJIEN NIMET LUETELTUNA)

MEIDÄN HYVÄN KOHTELUN SUUNNITELMAN HUONEENTAU LU ON OSASTON OLOHUONEESSA KAIKKIEN NÄHTÄVILLÄ:

TEIMME SEN YHTEISESSÄ TYÖPAJASSA NUORTEN KANSSA!

PÄIVITYSHISTORIA

Uusi päivitetty Hyvän kohtelun suunnitelma ja huoneentaulu otettu käyttöön: 18.11.2021

Liite 2: Palautelomake

1.

Olen... *

- Osaston työntekijä
- Nuori
- Muu...

2.

Kun katson hyvän kohtelun suunnitelmaa, kuinka mielenkiintoinen ja visuaalisesti houkutteleva se on? *

	1	2	3	4	5	
Ei yhtään	☐	☐	☐	☐	☐	Tekee mieli tiiraila suunnitelmaa enemmänkin

3.

Onko suunnitelman tekstit selkeitä ja helposti ymmärrettäviä? *

- Kyllä, ymmärrän mitä siinä kerrotaan.
- Joitakin kohtia voisi vielä selkeyttää.
- Ei, tekstin ymmärtäminen vaatii ajattelua.

4.

(Nuoret) Jos joku kysyisi sinulta, mikä on hyvän kohtelun suunnitelma, osaisitko vastata?

- Joo, suurinpiirtein.
- Ehkä muutamalla sanalla.
- En tiedä ollenkaan mistä puhutaan.

5.

☰

(Henkilökunta) Tuntuuko sinusta, että hyvän kohtelun suunnitelmasta voisi muodostua arjessa puhutteleva työkalu?

- Kyllä, se tulee elämään arjen keskusteluissa mukana.
- Välillä varmasti pyörisi mielessä.
- En usko.

6.

Minkä arvosanan antaisit suunnitelmalle? *

- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10

7.

Tähän voit kirjoittaa vapaasti palautetta! :)

Lyhyt vastausteksti
